

LAPSEN HYVINVOINNIN TUKEMISEN MENETELMÄT

OPAS VARHAISKASVATUKSEN
AMMATTILAISILLE



KASVUVAUHDISSA
VÄXTAKT

Mahdollistajat:

OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖ
UNDERSVINGS- OCH KULTURMINISTERIET

LOHJA
Järvikaupunki

 RASEBORG
RAASEPORI

INKOO

 Siuntio
Sjundeå


Karkkila
Högfors


Kauniaisten kaupunki
Grankulla stad

Yhteistyökumppanit:



mieli



MeriMort/ eläinjoogakortit
Päivi Pihlaja/ kontekstianalyysi
SKILLILATAAMO



**Lapsen hyvinvoinnin tukemisen menetelmät -opas
varhaiskasvatuksen ammattilaisille on kehitetty
KasvuVauhdissa-hankkeessa (2021-2022)
opetus- ja kulttuuriministeriön sekä
hankekuntien rahoituksella.**

Tekijät:

Heidi Lemola | sosionomi -lto, päiväkodin johtaja, hankekoordinaattori
Mikael Syrjänen | KM, AMO, VEO, päiväkodin johtaja, hankekoordinaattori

Työryhmä:

Kolmiportaisen tuen projektiryhmä (*Hankekuntien asiantuntijoita*)
Tietojohtamisen projektiryhmä (*Hankekuntien asiantuntijoita*)

Ulkoasu, kuvitus ja taitto: Aneljäviis | Annaliisa Salmelin
Valokuvat: Studio Luxi | Tero Teränen

kasvuvauhdissa.fi
[@kasvuvauhdissa](https://www.instagram.com/kasvuvauhdissa)
©KasvuVauhdissa 2022



SISÄLLYSLUETTELO



KasvuVauhdissa- jokainen lapsi on tärkeä!	6
Osallistavien menetelmien teemat	7
Menetelmien tarkoitus	8
Ohjeet menetelmien käyttöön	9
Laaja-alainen osaaminen ja lapsen hyvinvointi	10
Miten aloitamme menetelmien käyttöönoton?	12
SOSIOEMOTIONAALISET TAILOT ELI SOSIOEMOTIONAALINEN KOMPETENSSI	14
Miten edistän sosioemotionaalisia taitoja käytännössä?	16
MENETELMÄT	18
Tunteiden tunnistaminen/Tunnekortit	18
Tunteiden sanoittaminen	19
Turvapesän rakentaminen/turvallinen aikuinen	20
Missä olen ainutlaatuinen?	21
Vuorovaikutusleikkikerho	22
Sokkoleikki	23
Lukuvinkkejä sosioemotionaalisten taitojen tukemiseen	24
KIELI JA KOMMUNIKAATIO	26
Miten edistän kieli- ja kommunikaatiotaitoja käytännössä?	28
MENETELMÄT	30
Suujumppa	30
Sadutus	31
Riimittely	32
Pantomiimi	33
Lukuvinkkejä kielen ja kommunikaation tukemiseen	34
PEDAGOGINEN VUOROVAIKUTUS	36
Miten edistän pedagogista vuorovaikutusta käytännössä?	37
MENETELMÄT	40
Kontekstianalyysi, Tiimin työkalu	40
VIELÄ vai MUTTA -harjoite (TIIMI)	41
Tuettu leikki	42
Teema-kuukausi	43
Viikon apulainen	44
Seikkailureitti	45
Ryhmän yhteiset säännöt	46
Lukuvinkkejä pedagogisen vuorovaikutuksen tueksi	47

ERILAISUUDEN HYVÄKSYMINEN ELI KULTTUURINEN KOMPETENSSI	48
Miten edistän erilaisuuden hyväksymistä käytännössä?	49
MENETELMÄT	52
Kehoon tutustuminen lasten kanssa	52
Mitä eroa, mitä yhtäläisyyksiä	53
Moninainen perhe	54
Millainen saan olla?	55
Paini	56
Lukuvinkkejä erilaisuuden hyväksymisen tukemiseen	58
RENTOUTUMINEN JA RAUHOITTUMINEN	60
Miten edistän rentoutumista ja rauhoittumista arjessa?	61
MENETELMÄT	64
Vuoriharjoitus	64
Robotista hiekaksi	65
Pitsa	65
Autopesula	66
Merirosvolaiva-satuhieronta	66
Hiirestä jättiläiseksi	67
Eläinjoogakortit	67
Lukuvinkkejä rentoutumisen tukemiseen	68
Tukitoimet lapsen hyvinvoinnin tueksi	70
LÄHTEET	72
LIITTEET	76





KASVUVAUHDISSA- JOKAINEN LAPSI ON TÄRKEÄ!

Lapsen hyvinvoinnin tukemisen menetelmät -opas varhaiskasvatuksen ammattilaisille on työväline, jonka tavoitteena on ennaltaehkäisevästi tukea lasten hyvinvointia sekä antaa vinkkejä kehittämistyöhön varhaiskasvatuksessa. Työväline auttaa tukemaan erityisesti niitä osa-alueita, jotka nousevat esille KasvuVauhdissa-hankkeen toteuttamassa Lapsen hyvinvointikyselyssä ja ennaltaehkäisemään näin ollen mahdollisten tuen tarpeiden syntyminen tai jatkuminen.

Hyvinvointikyselyyn liittyvän Hyppy hyvinvointiin -näkökulman avulla henkilökunta pystyy vaikuttamaan ryhmän saamaan tukeen kyselyn teemojen osalta. Mikäli kyselyn tulosten perusteella havaitaan jollakin osa-alueella ryhmän lasten tulosten jäävän alhaiseksi, on syytä istua tiiminä alas tarkastelemaan tilannetta. Tarvittaessa tulee kutsua päiväkodin johtaja tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja mukaan tarkastelemaan tilannetta ja syitä tilanteeseen sekä pohtimaan yhdessä mahdollisia korjaustoimenpiteitä. Tämän oppaan menetelmät ovat osa tapoja reagoida huoleen, mutta kokonaisuutta on aina syytä arvioida tilannekohtaisesti.

Osallistavat menetelmät jakautuvat eri teemoihin. Teemat ovat valikoituneet Lapsen hyvinvointikyselyn indikaattoreiden perusteella ja loppuun on lisätty osio rentoutumiseen ja rauhoittumiseen liittyen. Jokainen teema on jaoteltu pienempiin osa-alueisiin. Teoriaosuudessa käsitellään aihetta yleisellä tasolla. Käytännön osuudessa on nostettu esille huomioita, jotka on syytä tarkistaa mahdollisen huolen tullessa esille. Menetelmä-osuudesta löytyy harjoitteita vastaamaan ennaltaehkäisevällä otteella lapsen hyvinvointiin. Lapsen hyvinvoinnin tukemisen menetelmät -opas varhaiskasvatuksen ammattilaisille löytyy myös tulostettavana versiona hankkeen kotisivuilta www.kasvuvauhdissa.fi.

Menetelmiä tehdessä on syytä muistaa, että suunnittelu, toteutus ja arviointi ovat tärkeässä asemassa. Kun toiminta on huolellisesti suunniteltu, kasvattaja voi rauhassa toteuttaa toiminnan eikä aikaa kulu seuraavan asian miettimiseen. Arvioinnin tärkeys näkyy esimerkiksi siinä, että kasvattaja saattaa huomata yksittäisen lapsen tai ryhmän tarvitsevan esimerkiksi lisää harjoitteita kosketuksen tai ohjeidenannon osalta. Samalla kasvattaja saa tietoa, kuinka toiminta on vahvistanut lasten taitoja ja osaa vaikeuttaa joitain osa-alueita.

Osallistavien menetelmien teemat

SOSIOEMOTIONAALISET TAIDOT eli sosioemotionaalinen kompetenssi: häiritsevyys, impulsiivisuus, sosioemotionaaliset valmiudet sekä empatia.

KIELI JA KOMMUNIKAATIO

PEDAGOGINEN VUOROVAIKUTUS: läheisyys ja konflikti

ERILAISUUDEN HYVÄKSYMINEN eli kulttuurinen kompetenssi.

RENTOUTUMINEN JA RAUHOITTUMINEN
VARHAISKASVATUKSESSA.

MENETELMIEN TARKOITUS

Lapsen hyvinvoinnin tukemisen menetelmät -opas varhaiskasvatuksen ammattilaisille on tarkoitus olla varhaiskasvatuksessa kasvattajien apuna suunniteltaessa lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen tukemista. Työvälinettä voi hyödyntää laatiessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa huomioiden mahdolliset tuen tarpeet. Materiaalia voi hyödyntää myös ryhmän opetussuunnitelman konkreettisessa suunnitelmassa. Yksittäinen menetelmä voi olla tarpeen vain osalle ryhmää, mutta se voidaan sisällyttää arkeen kaikille lisäämään lasten saamaa tukea, hyvinvointia sekä oppimista.

Lasten hyvinvoinnin tukeminen kuuluu kaikille. Varhaiskasvatuksen opettaja on vastuussa ryhmän hyvinvoinnin seuraamisesta sekä lasten yksilöllisten tarpeiden seuraamisesta. Lapsen hyvinvointi, tunteet ja sosiaalinen vuorovaikutus liittyvät vahvasti tiedolliseen oppimiseen. On tärkeää luoda ilmapiiri, jossa lapsi kokee tulleeensa kuulluksi ja osalliseksi. Kasvattajan ohjauksella ja esimerkiksi on tärkeä rooli ilmapiirin luomisessa sekä sosioemotionaalisten taitojen ja vuorovaikutustaitojen oppimisessa. Vuorovaikutukseen liittyen kieli- ja kommunikaatiotaitojen tukeminen ovat tärkeässä roolissa¹.

On hyvä tutustua menetelmiin yhdessä tiimin kanssa. Kaikki menetelmät eivät sovi kaikille lapsille, joten on hyvä miettiä mikä harjoitus sopisi juuri kyseisille lapsille. Harjoitteita voi vaihdella pitkin lukuvuotta ja soveltaa eri ikäisille sopivaksi.

Jokainen lapsi on tärkeä ja sen osoittamisen avainasemassa on positiivinen ja läsnä oleva aikuinen, joka esimerkiksi tukee lapsen hyvinvointia huolehtien myös omasta hyvinvoinnistaan². Nämä menetelmät ovat osa lapsen hyvinvoinnin tukemista ennaltaehkäisevällä ja tukea antavalla otteella.



¹ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022. Määräys OPH-700-2022.

² Wiman, Annele 2022. Hyvinvoiva lapsi oppii. Tunnetaitoja ja toiminnanohjauksen taitoja varhaiskasvatukseen, esiopetukseen ja alkuopetukseen. Otavan Kirjapaino Oy.

OHJEET MENETELMIEN KÄYTTÖÖN

Lapsen hyvinvoinnin tukemisen menetelmät -opas varhaiskasvatuksen ammattilaisille on osa KasvuVauhdissa-hankkeen tietojohtamisen Lapsen hyvinvointikyselyä. Lapsen hyvinvointikyselyn tulosten perusteella tämän työvälineen avulla on mahdollista tukea erityisesti niitä osa-alueita, jotka nousevat kyselyn perusteella esille. Työvälinettä voi hyödyntää myös ilman kyselyn tuloksia tukemaan lasten hyvinvointia.

Teemojen ja osallistavien menetelmien tarkoituksena on olla osa varhaiskasvatuksen arkea tai olla antamassa vinkkejä ja toimenpiteitä pohdittaessa esimerkiksi oikeanlaista tukea ryhmälle. Menetelmiä on tarkoitus tehdä säännöllisesti pitkin toimintakautta eri arjen tilanteissa ja niitä voidaan ottaa osaksi arkea kesken toimintakauden, mikäli se havaitaan tarpeelliseksi. Jotta hyvinvoinnin teemat tulevat kaikille kasvattajille, lapsille sekä huoltajille tietoon, on teemoista hyvä tehdä tiedote ryhmän seinälle sekä lähettää huoltajille kotiin tiedoksi. Teemat on hyvä kirjata auki myös lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan sekä ryhmän opetussuunnitelmaan. Lisää tietoa aiheesta löytyy ***kasvuvauhdissa.fi***.

Jokaisesta lapsen hyvinvointiin liittyvästä teemasta on tähän työvälineeseen avattu hieman teoreettista taustaa sekä yleisesti näkökulmia, kuinka aihetta voidaan tukea varhaiskasvatuksen arjessa. Jokaisesta teemasta löytyy erilaisia menetelmiä, joita voidaan toteuttaa eri-ikäisten lasten kanssa. Osa menetelmistä sopii myös kotiin ideoitavaksi ja huoltajia voi vinkata käymään ***kasvuvauhdissa.fi*** -sivustolla kurkkaamassa lisätietoa hankkeesta, varhaiskasvatuksen tuesta sekä näistä menetelmistä.

Jokaiseen hyvinvoinnin tukemiseen liittyvään menetelmään on sisällytetty seuraavat tiedot:



HARJOITUKSEN KESTO

3-6-vuotiaat

SOVELTUVUUS IKÄRYHMILLE



TARVITTAVAT VÄLINEET



1-6

SOPIVA RYHMÄKOKO

LAAJA-ALAINEN OSAAMINEN JA LAPSEN HYVINVOINTI

Hyvinvoinnin määrittäminen on laaja ja monitahoinen ilmiö, joka liittyy isomalla mittakaavalla yhteiskuntaan ja aikaan. Yhtenä näkökulmana voisi ajatella, että lasten hyvinvointi koostuu turvallisuuden rakentumisesta, kuulluksi ja ymmärretyksi tulemisesta, tietämisen ja päätöksenteon mahdollisuudesta sekä aktiivisesta osallisuudesta ja toimijuudesta. Lapset ovat oman elämänsä asiantuntijoita ja heidän hyvinvointia tukeissa on tärkeää kohdata lapsi ja suhtautua häneen aktiivisena tiedon tuottajana sekä toimijana¹.

Turvallisuuden tunteen rakentuminen on iso osa hyvinvointia ja siitä huolehtiminen on kaikkien lapsen elämässä olevien aikuisten vastuulla². Lapsuudessa ja nuoruudessa ihminen kehittyy ja kasvaa nopeasti ollen ympäristön vaikutuksille altis ja tämä aikakausi on hyvinvoinnin vaikuttamisen näkökulmasta parasta aikaa³. Jotta aikuinen voi tukea lapsen hyvinvointia, on hänen kiinnitettävä huomiota myös omaan hyvinvointiinsa. Lapset elävät tässä ja nyt vaistoten kaiken ympärillä tapahtuvan. Aikuisella tulee olla korvia kuunnella, aikaa pysähtyä sekä sydäntä haluta aidosti vaikuttaa lasten hyvinvointiin toimien ratkaisukeskeisesti.

Lapsen hyvinvointi pitää sisällään myös kasvun, kehityksen ja oppimisen peruspilareita, joita varhaiskasvatuksessa edistetään esimerkiksi mahdollistamalla päivän aikana rauhoittuminen ja lepo sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Arkisten käytännön toimenpiteiden lisäksi kasvattajilla on vastuu laatia tietoon perustuen selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne sekä laatia tavoitteet kullekin lapselle sekä ryhmälle. Tietojohtaminen ei ole vain päiväkodin johtajan vastuulla, vaan kaikkien kasvattajien.

Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaamisen ennaltaehkäisyn peruspilarina toimii lasten vertaissuhteiden tukeminen sekä yhteisön hyvinvointi. Kasvattaja opettelee lasten kanssa tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti sekä kehittämään sosioemotionaalisia taitoja.

Hyvinvointi ja oppiminen kulkevat käsi kädessä kaikissa ihmisen vaiheissa. Hyvinvointi rakentaa kasvun, kehityksen ja oppimisen perustaa. Hyvinvoiva lapsi pystyy paremmin keskittämään energiaansa uuden oppimiseen. Hyvinvointi on sidoksissa tunteisiin, joita lapsi päivittäin kokee. Esimerkiksi tyytyväisyys, ilo ja

¹ Wiman, Annele 2022. Hyvinvoiva lapsi oppii. Tunnetaitoja ja toiminnanohjauksen taitoja varhaiskasvatukseen, esiopetukseen ja alkuopetukseen. Otavan Kirjapaino Oy.

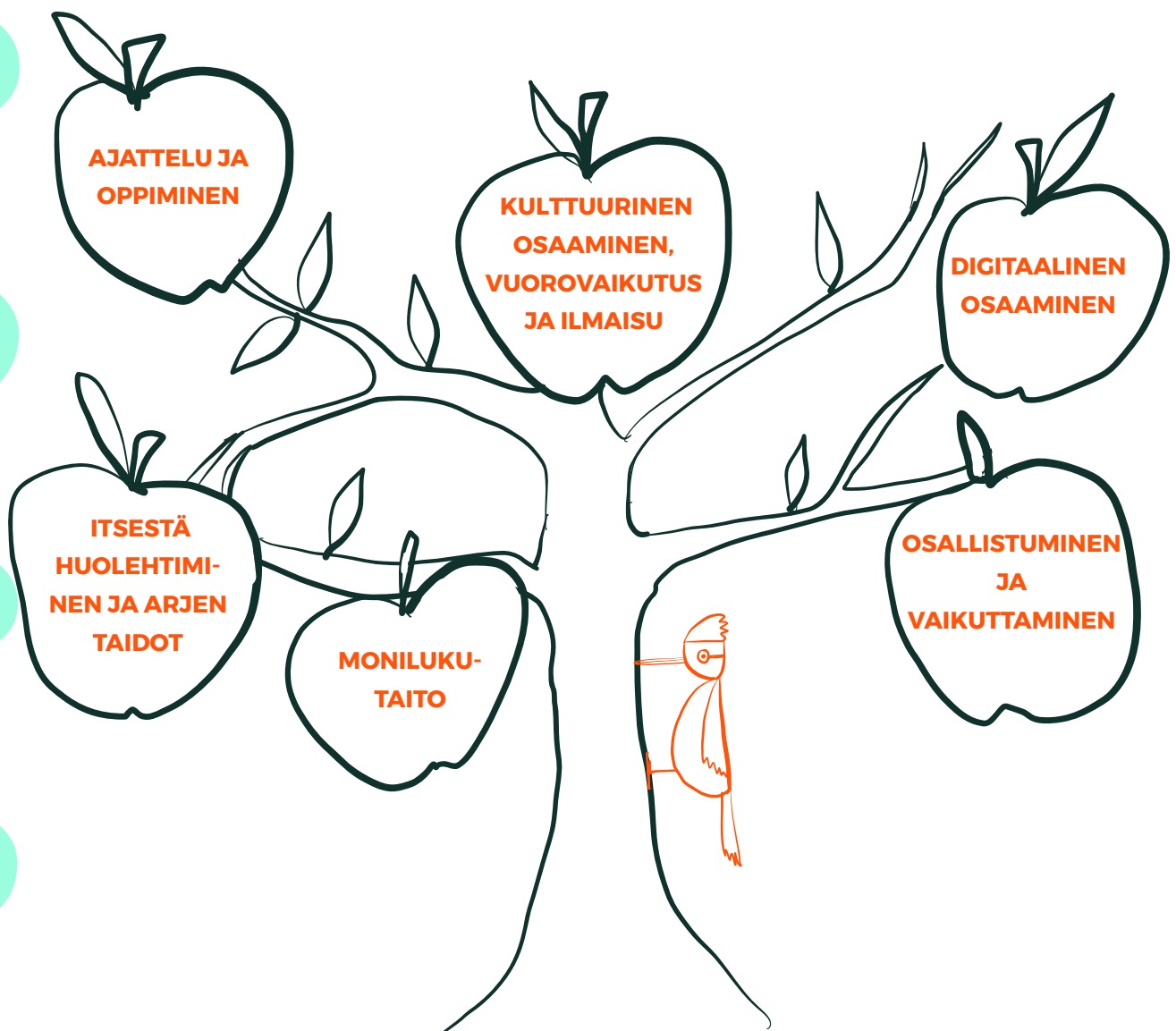
² Kallinen, K., Nikupeteri, A., Laitinen, M., Lantela, L., Turunen, T., Nurmi, H., & Leinonen, J. (2021). Lasten arjen hyvinvoinnin tekijät. Kasvatus & Aika, 15(2), 4–21

³ Ahtola, Annarilla 2016. Psykkinen hyvinvointi ja oppiminen. PS-kustannus.

riemu edesauttavat uuden oppimista ja sisäistä motivaatiota. Lapsille maailma näyttäytyy mahdollisuutena ja sen tukeminen ja vahvistaminen on tärkeässä roolissa.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa tulee huomioida lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan henkilöstön pedagogiselle toiminnalle. Ne kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla ja oppimisympäristöissä tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2022) kuvataan kuusi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-aluetta⁴. Lapsen hyvinvointi kytkeytyy näihin jokaiseen:



⁴ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022. Määräys OPH-700-2022.

MITEN ALOITAMME MENETELMIEN KÄYTTÖÖNOTON?



- ☐ Varataan lukuvuoden alusta aikaa menetelmiin tutustumiseen sekä suunnitteluun suunnitteluillassa tai tiimissä. Menetelmien käyttöönotossa, suunnittelussa ja arvioinnissa on syytä olla aktiivisesti reflektoidessa tarpeita tiimin, päiväkodin johtajan sekä tarvittaessa myös veon kanssa. Tällä tavoin menetelmät toimivat ennaltaehkäisevänä toimenpiteenä ja kirjataan ryhmän opetussuunnitelmaan, missä järjestyksessä teemoja otetaan käyttöön.
- ☐ Lukuvuoden alussa on hyvä lähettää huoltajille viesti liittyen lapsen hyvinvoinnin tukemiseen varhaiskasvatuksessa sekä osallistaa heitä esimerkiksi suunnitteluun ja arviointiin. Laaditaan tätä varten suunnitelma, josta käy ilmi, miten lapset ja huoltajat voidaan osallistaa eri teemojen ja menetelmien hyödyntämiseen.
- ☐ Menetelmiä voidaan ottaa käyttöön aina tarvittaessa, myös kesken lukuvuoden. Lapsen hyvinvointikyselyn tulosten perusteella voi olla tarpeen muokata toimintamalleja ja menetelmien hyödyntämistä tukemaan ryhmän taitoja.
- ☐ Menetelmien käyttöönoton tarve voi nousta esille myös yksittäisen lapsen tarpeesta, esimerkiksi puheterapeutin ohjeistuksen mukaan tai koko ryhmän tarpeesta.
- ☐ On syytä huolehtia viestinnästä läpi lukuvuoden niin lasten, huoltajien kuin muiden kasvattajien keskuudessa.
- ☐ Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan on hyvä kirjata auki teemat ja menetelmät, joita lapsen kanssa on harjoiteltu. Varhaiskasvatussuunnitelmaa tulee päivittää aina tarvittaessa, vähintään kerran vuodessa.





SOSIOEMOTIONAALISET TAIDOT ELI SOSIOEMOTIONAALINEN KOMPETENSSI

Lapsen hyvinvoinnin teema



Sosioemotionaalinen kehitys muodostuu sosiaalisesta ja emotionaalisesta alueesta, eikä niitä voi olla ilman toista¹. Sosioemotionaalisista taidoista puhutaan myös käyttäen kompetenssi-termiä. Kompetenssi tarkoittaa kyvykkyyttä tai pystyvyyttä ja tätä termiä on käytetty myös KasvuVauhdissa-hankkeen materiaaleissa.

Sosioemotionaaliset taidot ovat lapsen perusta myönteisen tunne-elämän sekä vuorovaikutuksen kehittymiselle². Taidot voidaan jakaa karkeasti kolmeen osaluokkaan; sosiaaliseen tietoisuuteen, ihmissuhdetaitoihin ja vastuulliseen ongelmanratkaisuun.

Sosiaalinen tietoisuus pitää sisällään kyvyn ottaa huomioon toisten näkökulmia, empatian tuntemuksen ja saman- sekä erilaisuuksien arvostamisen. Lapset pyrkivät ymmärtämään ja tulkitsemaan paitsi omaa, myös toisten käyttäytymistä. Ihmissuhdetaitojen päämääränä on tuottaa positiivista ja tehokasta kommunikaatiota ympäröivien ihmisten kanssa ja muodostaa pitkäkestoisia ihmissuhteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille³.

Vastuullinen ongelmanratkaisu on sosiaalisten tilanteiden analysointia. Lapsi oppii tunnistamaan esimerkiksi ongelmia, asettamaan päämääriä ja ratkaisemaan ryhmässä ja vertaissuhteissa esiin tulevia ongelmatilanteita.

Impulsiivisuus on usein käytetty termi varhaiskasvatuksessa. Impulsiivisuudella tarkoitetaan rationaalisen ongelmanratkaisun vähyyttä eli niin sanottua lyhyttä pinnaa. Lyhyen pinnan omaavat lapset nähdään usein ärsyntyvän helposti ja esimerkiksi toimivan ajattelematta.

Sosioemotionaaliset taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsi pystyy harjoittelemaan ryhmässä sosiaalisia ja emotionaalisia taitoja. Leikkihetket tarjoavat lapselle tilaisuuksia opetella sosioemotionaalisia taitoja koko lapsuuden ajan. Itsesäätely- ja tunnetaitojen herkkyyksikausi on 2-7-vuotiaana, joten varhaiskasvatuksella on tärkeä rooli näiden taitojen harjoittelussa⁴.

1 Semrud-Clikeman, M. (2007). Social Competence in Children. In: Social Competence in Children. Springer, Boston, MA.

2 Wiman, Annele 2022. Hyvinvoiva lapsi oppii. Tunnetaitoja ja toiminnanohjauksen taitoja varhaiskasvatukseen, esiopetukseen ja alkuopetukseen. Otavan Kirjapaino Oy.

3 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022. Määräys OPH-700-2022.

4 Sandberg, Erja 2021. Pedagoginen tuki varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. PS-Kustannus.

Miten edistän sosioemotionaalisia taitoja käytännössä?

Mikäli huoli herää lapsen sosioemotionaalisiin taitoihin liittyen, on syytä tarkastella, kuinka seuraavat asiat on ryhmässä ja tiimissä huomioitu.

Tunteiden tehtävänä on havaita, seurata ja arvioida ympäristöstä hyvinvointiamme tukevia ja uhkaavia asioita¹. Tunteet vaikuttavat tapaamme reagoida eri tilanteissa. Lapsen tunteiden tukeminen ja sanoittaminen on tärkeää, jotta lapsi oppii tunnistamaan niitä. Itsesäätely-, leikki-, tunne-, ja sosiaalisten taitojen karttuminen toimii kivijalkana myöhemmin elämässä tarvittavien tilanteiden kohtaamisissa. Nämä taidot ennaltaehkäisevät esimerkiksi ristiriitatilanteiden syntymistä, kun lapsi osaa peilata omia ja toisten tunteita ja toimintaa. Toiminnan suunnitteluun kannattaa varata omat tuokiot edellä mainittujen taitojen harjoittamiseen. Harjoitteita on hyvä tehdä pienemmissä ryhmissä.

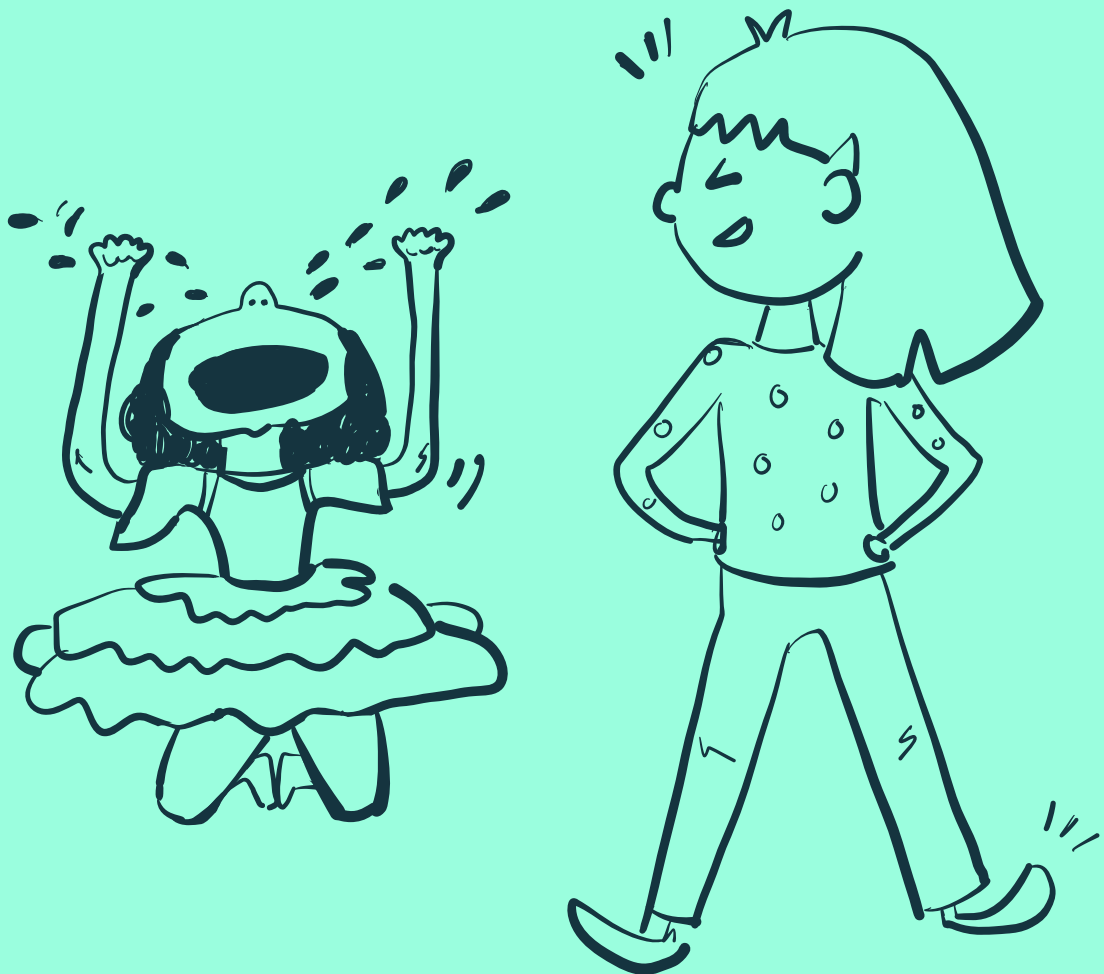
On hyvä **tunnistaa lapsen vahvuudet**. Ne kannattaa kirjata ylös myös oppimisen näkökulmasta osallistaen huoltajat. Tällöin kasvattaja on tietoinen lapsen vahvuuksista ja pystyy sanoittamaan, kehumaan, tukemaan vahvuuksia haastavissakin tilanteissa.

Lapselle tärkeintä on **turvallinen ilmapiiri**, jossa hän tulee kuulluksi ja nähdyksi². Tutkimusten mukaan turvaton ilmapiiri kytkeytyy heikentyneeseen itseluottamukseen, sosioemotionaalisiin vaikeuksiin ja heikkoihin oppimistuloksiin. Turvallisen ilmapiirin perustat ovat aito lämmin vuorovaikutus lapsen ja aikuisen välillä sekä toimintakulttuurin yleinen ilmapiiri. Kun kasvattaja ymmärtää lasten toimivan oikein eivätkä ole tahallaan haastavia, voi alkaa tukemaan lasta. Haastavia tilanteita ennakoiden on hyvä miettiä omaa tapaa antaa lapsille seurauksia esimerkiksi konfliktitilanteissa, koska kaikki tekeminen ja toiminta vaikuttaa lapsen sosioemotionaalisiin kokemuksiin. Positiivisen pedagogiikan myötä rangaistuksen sijaan käytetään seuraamusta, jonka avulla lapsella on keino hyvittää väärin tehty asia tukien tällä tavalla lapsen empatiä empatia- sekä tunnetaitoja. Lasten kanssa on syytä käydä aina etukäteen läpi, millainen on toivottu käytös ja mitä seuraamuksia on mahdollisen konfliktitilanteessa. Tiimissä on hyvä käydä yhteistä keskustelua siitä, mitä eroa on rangaistuksella ja seuraamuksella.

¹ Wiman, Annele 2022. Hyvinvoiva lapsi oppii. Tunnetaitoja ja toiminnanohjauksen taitoja varhaiskasvatukseen, esiopetukseen ja alkuopetukseen. Otavan Kirjapaino Oy.

² Sandberg, Erja 2021. Pedagoginen tuki varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. PS-Kustannus.

Tiimissä on hyvä aloittaa keskustelu myös siitä, miten kukakin näkee ympärillä olevat lapset ja mitä tunteita varsinkin haastavat tilanteet tuottavat. Esimerkiksi jokaisella on erilainen empatiakyky, joka on hyvä tiedostaa. Empatian avulla ymmärrämme paremmin sanatonta ja kehoillista viestintää, ilmeitä ja eleitä³. On hyvä pysähtyä pohtimaan tukeeko oma toiminta lapsen motivaatiota empaattiselle käyttäytymiselle. Kannustaako oma reagointi myönteisesti lapsen käytöseen? Kun tiimissä on **yhteinen ymmärrys**, pystytään paremmin tukea lapsia.



MENETELMÄT

Tunteiden tunnistaminen/Tunnekortit



20 min

3-6-vuotiaat



4-7

Tarvittavat välineet: Tunnekortit, liite 1.

Hyvä harjoite, kun halutaan oppia sanoittamaan erilaisia tunteita ja tunnistamaan tunteita itsessä ja muissa.

1. Kasvattaja valitsee rauhallisen ympäristön pienryhmälle esimerkiksi aamupiirissä tai erillisenä tuokiona.
2. Tuokiolle valitaan yksi tunnekortti, jota käsitellään.
3. Sanoitetaan tunne, joka kuvassa on.
4. Tehdään itse ilmein ja elein sama tunne. Voidaan liikkua tunteen tavalla.
5. Kasvattaja johdattelee keskustelun tunteen äärelle, esimerkiksi:
 - Milloin olet ollut surullinen?
 - Miksi olit surullinen?
 - Miten suru tuntui?
 - Mitä teit, kun olit surullinen?
 - Lohduttiko joku, kun olit surullinen
6. Kasvattaja huolehtii, että lapsille välittyy tieto siitä, että jokainen tunne on sallittu. Keskustellaan miten eri tavoin voi näyttää samaa tunnetta.
7. Loppuun Kasvattaja ottaa jonkin positiivinen kokemus läpikäydystä tunteesta. Esimerkiksi surullisena ollessa tuli parempi olo, kun kaveri halasi ja lähdimme yhdessä leikkimään.

VINKKI: Tunnekortit voi antaa lapsille värityskuviksi, jolloin tunnekäsittelyä voi tapahtua myös lapsilähtöisesti.

Mukaillen MIELI Suomen mielenterveys ry 2022. <https://mieli.fi/materiaalit-ja-koulutukset/materiaalit/tunnekortit-varhaiskasvatukseen/>

Tunteiden sanoittaminen



20 min

3-6-vuotiaat



4-7

Tarvittavat välineet: Istuinalustat, pehmolelu

Hyvä harjoite, kun halutaan kehittää tunteiden sanoittamisen taitoa arjessa.

Joskus lapsen voi olla helpompi sanoittaa tunteita jonkin esineen avulla. Tämä harjoite on hyvä ottaa mukaan heti lukukauden alusta, jotta siitä tulee lapsille tuttu ja he voivat hyödyntää sitä tarvittaessa tilanteissa, joissa voi olla muutoin haastavaa tuoda ajatuksia ja tunteita esille.

1. Kasvattaja valitsee lapsien lempipehmolelu tuokiolle mukaan.
2. Istutaan piiriin sopivan etäisyyden päähän toisista. Paikkamerkkinä voi käyttää istuinalustoja.
3. Kasvattaja mallintaa pitäen pehmolelua sylissään ja aloittaa tuokion kertomalla omasta tunteestaan.
4. Jokainen lapsi saa vuorotellen pehmolelun syliinsä.
5. Se lapsi, kenellä on pehmolelu sylissään, saa puhua ja muut kuuntelevat.
6. Lapsi voi kertoa itse omin sanoin sen hetkisestä tunteesta, tai lasta voidaan auttaa tunteiden sanoittamisessa ja perustelemissa:
7. "Minusta tuntuu nyt, että...."
8. "Tunnen itseni nyt..."
9. "Olen iloinen, koska..."
10. "Minua harmittaa, koska..."
11. "Minulla on sellainen olo, että..."
12. Oman vuoron jälkeen lapsi antaa pehmolelun vieressä olevalle lapselle.
13. Lopuksi kasvattaja ohjaa keskustelun mahdollisesti tunteista nousseisiin ajatuksiin,, jotka kierroksen jälkeen lapsille heräsi.



Turvapesän rakentaminen/turvallinen aikuinen



40 min

1-6-vuotiaat



4-7

Tarvittavat välineet: Tyynyjä, peittoja, leluja yms.

Hyvä harjoite häiritsevyyden ja impulsiivisuuden ehkäisemiseen sekä rauhallisen paikan luomiseen. Harjoitteen avulla lapsi ymmärtää turvallisen aikuisen merkityksen sekä voi itse olla mukana luomassa paikkaa, jossa kokee olonsa turvalliseksi.

Rakennetaan yhdessä lapsille turvapesä oppimisympäristöön; esimerkiksi ryhmän tiloihin tai metsään. Rakennetaan sellaiseen paikkaan, jonne lapsen on helppo päästä. Tilan voi rakentaa myös jollekin lelulle.

Ryhmätilaan rakennettavaan turvapesään voi mennä aina halutessaan vaikka rauhoittumaan. Metsään rakennettavat turvapesä voidaan valokuvata ja tulostaa ryhmän seinälle.

1. Kasvattaja keskustelee lasten kanssa mikä olisi paras paikka ryhmätilassa turvapesälle. Tarvittaessa voi antaa muutaman vaihtoehdon, jonne sen voi rakentaa.
2. Kasvattaja on ottanut valmiiksi esille välineet, joilla turvapesän voi rakentaa.
3. Rakennetaan paikka yhdessä lasten kanssa ja kasvattaja huolehtii, että jokainen lapsi pääsee osallistumaan.

Tilaa rakentaessa voidaan samalla keskustella seuraavista asioista:

- Mitä tarkoittaa turvallinen?
- Millainen on turvallinen aikuinen?
- Ketä turvallisia aikuisia lapsen elämässä on?
- Millainen ympäristö on lapsen mielestä turvallinen?

Mukaillen Turvallinen Oulu 2021. Turvataito- ja kehotunnekasvatuksen opetusmateriaali, esiopetus. Painatuspalvelut, Monetra Oulu Oy

Missä olen ainutlaatuinen?



30-40 min

4-6-vuotiaat



4-7

Tarvittavat välineet: Paperia, kynä, pussi

Hyvä harjoite, jonka avulla opitaan näkemään omia ja toisten vahvuuksia ja hyviä puolia sekä sanoittamaan niitä itse.

1. Kasvattaja kertoo ensin itsestään asioita, joista piti ja missä koki olevansa hyvä lasten ikäisenä.
2. Lapset miettivät tämän jälkeen itsekseen asioita, joista pitävät itsessään, ulkonäössään tai missä kokee olevansa hyvä ja taitava.
3. Jokainen kuiskaa vuorotellen ajatuksensa kasvattajalle ja hän kirjaa ajatukset sekä lapsen nimen lapulle. Jos lapsi ei keksi mitään, voi kasvattaja auttaa kuiskaten hyvän asian tai ominaisuuden lapselle.
4. Laput laitetaan pussiin, myös kasvattajan.
5. Laput nostetaan yksitellen pussista ja lapset arvaavat kenestä on kyse. Kasvattaja voi antaa vihjeitä.
6. Keskustellaan yhdessä aiheesta:
 - Mitä tarkoittaa, että saa olla mitä on?
 - Jokainen on hyvä sellaisena kuin on.
 - Jokainen ihminen on itsessään arvokas riippumatta siitä, miltä hän näyttää tai mitä hän osaa.
 - Jokainen on erilainen ja silti yhdenvertainen!
 - Saat olla juuri sellainen kuin olet ja se riittää!
7. Piirretään oma kuva monisteeseen ja jutellaan kasvattajan kanssa kuvasta:
 - Millainen lapsi mielestään on? Kasvattajan tehtävä on tuoda esille piirteitä, jotka lapsissa ovat ihania, mukavia ja kivoja.
 - Omaa kuvaa piirtäessä voi hyödyntää peiliä
8. Moniste viedään kotiin ja huoltajien tehtävänä on sanoittaa lapselle, mitä hyviä puolia he lapsessaan näkevät. Asiat voi kirjoittaa kuvan viereen ylös.
9. Kuvan voi myös laittaa päiväkodissa talteen lapsen omaan kansioon ja palata siihen myöhemmin lukukauden aikana ja tarkastella lapsen näkemystä itsestään silloin.

Vuorovaikutusleikkikerho



30-40 min

3-6-vuotiaat



5-8 lasta ja 2 aikuista

Tarvittavat välineet: rasva, rauhallinen tila, tarvittavat välineet leikkeihin

Hyvä harjoite, kun halutaan antaa jokaiselle lapselle aikaa olla oma itsensä, hyväksytyksi tulemisen tunteita ja sopivasti haastavia, joka kerta erilaisia tehtäviä. Antaa myös lapselle tilan harjoitella ymmärrystä toisista lapsista ja oman impulsiivisuuden säätelystä.

Usein kerho kokoontuu 10 kertaa, esimerkiksi aina kerran viikossa samana viikonpäivänä. Kerhossa on hyvä olla kaksi aikuista, joista toinen on kerhon vetäjä ja toinen havainnoi, kirjaa ja auttaa lapsia. Tilan on hyvä pysyä samana joka kerta, tilan ei tarvitse olla iso, mutta sen pitäisi olla rauhallinen paikka.

Kerho on luonteeltaan joustava, lapsiryhmän tarpeista muokkautuva kerho, jossa on sama struktuuri joka kerta. Jokaisen toiminnan tueksi kuva seinälle tekemisestä. Alla esimerkki kerhon sisällöstä, esimerkin jälkeen hyviä harjoitteita eri tarpeisiin.

1. Tilaan saapuminen (aikuisen sylissä, yksi kerrallaan/jonossa kädestä kiinni pitäen)
2. Alkulaulu (lapsi-kulta, lapsi-kulta, kiva kun oot täällä)
 - Jokaiselle lapselle lauletaan tervetuloa-laulu
3. Säännöt:
 - a) Pysytään yhdessä (Ryhmä pysyy samana joka kerta, uusia kerholaisia ei tule vaikka joku olisi poissa),
 - b) kaverista huolehditaan (toista ei voi satuttaa tai aiheuttaa pahaa mieltä),
 - c) pidetään hauskaa
4. Rasvahoiva. Aikuinen etsii itseltään pipin ja alkaa rasvaamaan sitä. Tämän jälkeen kysytään lapsilta onko heille pipejä. Aikuinen voi aluksi rasvata lapsia heidän salliessaan, myöhemmin lapset voivat rasvata toisiaan ja kysyä "auttaako tämä?"
5. EkaLeikki: toiminnallinen leikki, mitä ei yleensä päiväkodissa saa tehdä (sanomalehden repiminen, pillillä veden/maidon puhaltelu lasin yli)
6. Herkkuhetki. Esimerkiksi keksi. Lapset saavat vuorotellen aikuiselta keksin ja nämä syödään rauhassa keskustellen
7. TokaLeikki: Rauhallinen leikki (esimerkiksi vilttiin kääriminen)

8. Mikä oli kivointa? Lapset tulevat vuorotellen näyttämään kuvakorteista, mikä oli hauskinta.
9. Loppulaulu: Nyt on leikit leikitty...
10. Poistuminen: Tapahtuu aina eri tavalla, esimerkiksi niin, että lapset eivät saa astua juuri revittyihin sanomalehtiin.

Jokaisen kerran jälkeen aikuinen/aikuiset kirjaavat huomiot ylös ja suunnittelevat seuraavan kerran näiden mukaan.

Vuorovaikutusleikkikerho pohjautuu Theraplay-terapian elementteihin ja ajatusmaailmaan (Booth & Jernberg 2010)

Sokkoleikki



10 min

3-6-vuotiaat



4-8 lasta/pareittain

Tarvittavat välineet: Huiveja

Hyvä harjoite, jonka avulla avulla opitaan luottamaan toisiin kosketuksen sekä ohjauksen kautta.

Leikkiä suunniteltaessa on hyvä miettiä sopivaa ympäristöä. Aluksi leikin voi tehdä lapsille tutussa ryhmätilassa ja myöhemmin paikkana voi toimia esimerkiksi metsä.

1. Kasvattaja valitsee lapsille parit ja varmistaa, että leikki sujuu parin kanssa/ lapset valitsevat itselleen parin.
2. Käydään säännöt läpi.
3. Toinen lapsista sitoo huivin silmille.
4. Toinen lapsista menee sokon taakse ohjaajaksi ja ottaa vyötäröltä kiinni.
5. Leikin voi tehdä kahdella tapaa: Ohjaaja voi kiinni pitäen hiljaa kuljettaa sokkoa tilassa tai ohjaaja kuvailee ympäristöä ja ohjeistaa koko ajan ääneen sokolle:
6. edessä on kaksi rappusta: ota oikeanpuoleisesta kaiteesta kiinni ja astu askel alaspäin
7. käänny oikealle
8. Vaihdetaan rooleja.

Lukuvinkkejä sosioemotionaalisten taitojen tukemiseen

Verkkosivut:

Huomaa hyvä, Vahvuusvaris

<https://kaisavuorinen.com/huomaa-hyva/>

Satu-seikkailu, Pomenia-sarja

<https://shop.pomenia.com/tuote/satuseikkailu-lautapeli/>

Tunne-kortit, Mieli Ry

<https://mieli.fi/materiaalit-ja-koulutukset/materiaalit/tunnekortit-varhaiskasvatukseen/>

Tunnetaidot, Viitottu rakkaus

<https://viitotturakkaus.fi/tuote-osasto/sosiaaliset-aidot/tunnetaidot/>

Tunteet viitottuna, Kielinuppu (hakusanat: Kielinuppu - Miltä tuntuu nallesta?)

<https://www.youtube.com/watch?v=JFDAoFN2ndY>

Turvataito- ja kehotunnekasvatuksen opetusmateriaali

https://www.ouka.fi/documents/23152206/23160005/Turvallinen-Oulu_Esiopetus_A4_sahkoinen_19082021-4.pdf/63cedecc-60d4-4564-8fd8-475739e8e044

Kirjat:

Ahonen, Liisa 2017. **Haastavat kasvatustilanteet.** Lämpimän vuorovaikutuksen käsikirja. PS-Kustannus.

Avola, Pauliina & Pentikäinen, Viivi 2019. **Kukoistava kasvatus. Positiivisen pedagogiikan ja laaja-alaisen hyvinvointiopetuksen käsikirja.** BEEHappy Publishing.

Wiman, Annele. 2022. Hyvinvoiva lapsi oppii. **Tunnetaitoja ja toiminnanohjauksen taitoja varhaiskasvatukseen, esiopetukseen ja alkuopetukseen.** Otavan Kirjapaino Oy.





KIELI JA KOMMUNIKAATIO

Lapsen hyvinvoinnin teema



Lapsella on synnynnäinen kiinnostus toisia ihmisiä kohtaan ja sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Se toimii lapsen kehityksen alustana. Kielen ja vuorovaikutuksen avulla lapsi pystyy vaikuttamaan eri tilanteisiin ja asioihin, ilmaisemaan itseään sekä hankkimaan tietoa. Kieleen ja kommunikaatioon tiiviisti yhteydessä oleva lukivaikeus koskee erilaisten arvioiden mukaan noin 5-10 prosenttia ihmisistä. Noin 2 prosentilla vaikeudet ovat hyvin selkeitä ja pitkään kestäviä (lukimat.fi/lukivaikeudet).

Kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeiset osa-alueet ovat:

- Vuorovaikutustaidot
- Kielen ymmärtämisen taidot
- Puheen tuottamisen taidot
- Kielen käyttötaidot
- Kielellinen muisti ja sanavaranto
- Kielitietoisuus¹
- Fonologinen tietoisuus

Kielitaitoon liittyy puheen lisäksi myös non-verbaalinen viestintä eli ilmeet, eleet ja katse². Non-verbaalinen viestintä kehittyy jo ennen puhetta lapsen oivaltaessa sen auttavan kommunikoinnissa.

Lasten kielelliset- sekä kommunikaatiotaidot eroavat toisistaan iän lisäksi myös kielellisen oppimisympäristön vaikutuksesta³. Kielen keskeinen merkitys lasten kasvussa, kehityksessä sekä oppimisessa tulee huomioida ja turvata jokaiselle mahdollisuus ilmaista itseään, tulla ymmärretyksi sekä ymmärtää toisia. Lapsilla kommunikaation päämäärinä ja keinoina ovat pyrkimys vaikuttaa toisen ihmisen toimintaan, saada yhteys toiseen ihmiseen sekä halu saada toisen ihmisen huomio jakaakseen ympäristön tapahtumia.

Lapset kasvavat kielellisesti ja kulttuurisesti moninaisessa ympäristössä ja monikielisyyden näkyväksi tekeminen tukee lapsen kehitystä erilaisten kielten ja kulttuurien parissa⁴. Suomessa monikielisyyys lisääntyy pikkuhiljaa ja se haastaakin varhaiskasvatusta pohtimaan, kuinka tukea valtaväestön kielen omaksumista sekä lapsen muiden kielten kehittymistä sekä ylläpitämistä.

¹ Opetushallitus, kielten rikas maailma.

² Aivoliitto Ry 2022. Puheen ja kielen kehitys.

³ Niemitalo-Haapola & Ukkola 2020. Kielellinen tietoisuus. Teoksessa Niemitalo- Haapola, Haapala & Ukkola. Lapsen kielenkehitys. Vuorovaikutuksen, leikin ja luovuuden merkitys.

⁴ Smolander, Sini 2020. Monikielisyyteen ja -kulttuurisuuteen kasvaminen. Teoksessa Niemitalo- Haapola, Haapala & Ukkola. Lapsen kielenkehitys. Vuorovaikutuksen, leikin ja luovuuden merkitys.

Yhtenä kielen kehityksen tukimuotona tutkijat pitävät fonologista tietoisuutta, joka vaikuttaa merkityksellisesti lukemaan ja kirjoittamaan oppimisen valmiuksiin¹. Fonologisella tietoisuudella tarkoitetaan lapsen kykyä käsitellä ja manipuloida puhuttujen sanojen osia, toisin sanoen lapsen oppiessa leikkimään kielellä lapsen fonologien tietoisuus kasvaa. Fonologinen tietoisuus on kehittyvä taito ja sillä on vahva yhteys ajattelun ja kognitiivisten taitojen kehittymisen kanssa.

Jokaisen oma kieli vaikuttaa kommunikaatioon ja yhteistyöhön sekä identiteettien rakentumiseen ja yhteiskuntaan kuulumiseen². Monipuolinen vuorovaikutus ja kieliympäristö kannustavalla palautteella tukee lapsen kielellisiä taitoja ja kielellistä kehitystä. Tämän vuoksi lasten kielen käyttöä sekä uteliaisuutta tulee vahvistaa varhaiskasvatuksessa kannustaen vuorovaikutukseen aikuisten ja toisten lasten kanssa.

Miten edistän kieli- ja kommunikaatio-taitoja käytännössä?

Mikäli huoli herää lapsen kieli- ja kommunikaatiotaitoihin liittyen, on syytä tarkastella kuinka seuraavat asiat toteutuvat ryhmässä.

Varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muokkaaminen kyseiselle ryhmälle sopivaksi on tärkeää pitkin toimintavuotta. Esimerkiksi ympäristön **kuvittaminen** kirjaimilla, muodoilla, väreillä, numeroilla ja kuvilla on olennainen osa kielen- ja kommunikaatiotaitojen tukemisessa ja siitä hyötyvät kaikki lapset. Lapsi on luontaisesti kiinnostunut **aakkosista**, joten kuvituksen avulla pystytään opettelemaan erilaisia äänteitä ja aakkosia. Kielelliset taidot tukevat myöhemmin lukutaidon ja oikeinkirjoituksen kehittymistä³.

Monikielisyys tulee huomioida arjessa, koska se tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa⁴. Lapsia tulee rohkaista käyttämään kieltä monipuolisesti ja huomioida lasten kielelliset lähtökohdat. Lapsille tulee antaa aikaa ja luoda mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

Kasvattajan tulee kiinnittää huomiota omaan kielen käyttöön, koska hän toimii lapsille kielellisenä mallina. Samoin tulee kiinnittää huomiota, kuinka oma

¹ Fonologinen tietoisuus, Lukimat.

² Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022. Määräys OPH-700-2022.

³ Sandberg, Erja 2021. Pedagoginen tuki varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. PS-Kustannus.

⁴ Smolander, Sini 2020. Monikielisyyteen ja -kulttuurisuuteen kasvaminen. Teoksessa Niemitalo- Haapola, Haapala & Ukkola. Lapsen kielenkehitys. Vuorovaikutuksen, leikin ja luovuuden merkitys.

ei-verbaalinen viestintä tukee verbaalista viestintää kommunikaatiossa.

Satujen, lorujen, riimien lukeminen arjessa tukevat lapsen sanavaraston sekä kielitaidon kehittymistä. Lukeminen kasvattajan johdolla tai lapsilähtöisesti päivittäin on tärkeä osa varhaiskasvatusta. Kirjat on hyvä asettaa ryhmätilassa lasten saataville ja luoda jonkinlainen mukava lukupaikka. Kirjoja voi valita teeman mukaisesti ja esimerkiksi tietyn lapsen kanssa käydä läpi esimerkiksi kirjoja, joissa läpikäydään erityisesti käsitteitä: päällä- alla, edessä- takana jne.

Ryhmässä voi olla lapsi, joka tarvitsee kielen ja kommunikaation tukemiseksi apuvälineitä. Kasvattajan tulee huomioida, että apuvälineet ovat toimivia ja aina lapsen saatavilla koko varhaiskasvatuspäivän ajan. Apuväline voi olla esimerkiksi ohjelmisto tietokoneella, jota lapsi tarvitsee aina. Tällaisesta tukimuodosta tulee olla tehtynä hallinnollinen päätös.



MENETELMÄT

Suujumppa



10-20 min

2-6-vuotiaat



1-7

Tarvittavat välineet: Pilli, höyhen, maalia, peili

Hyvä harjoite leikinomaiseen äänneharjoitteluun ja suun lihasten vahvistamiseen. Erityisesti siitä hyötyy lapsi, jolla on epäselkeä puhe tai äänne kuten R tai S hukassa. Puheterapeutit käyttävät tämän tyyllisiä harjoitteita esimerkiksi tutkiessaan, onko lapsen äännevirheet motorisia vai löytyykö taustalta muitakin.

Suujumpassa lapsi opettelee hallitsemaan suun, kielen ja kasvojen lihasten toimintaa esimerkiksi seuraavin harjoittein:

- pilliin hallitusti puhaltaen
- höyhentä maaliin puhaltaen/höyhentä ilmaan puhaltaen
- imemällä pilliin nestettä pillin puoliväliin asti
- näyttämällä kieltä ja viemällä kieli ylähuulen päälle

Harjoitteita tehtäessä kasvattaja näkee nopeasti valuuko ilma huulien välistä toivotulla tavalla ja pystyy näin harjoittelemaan lapsen kanssa kasvon alueen motorisia harjoitteita.

VINKKI: Harjoitteiden tekemiseen voi yhdistää peilin, josta lapsi näkee omat liikkeensä.

Sadutus



10-20 min

3-6-vuotiaat



1-2

Tarvittavat välineet: paperi ja kynä/tietokone, lapselle mielenkiintoinen kuva

Hyvä harjoite fonologisen tietoisuuden kehittämiseen, laajemman käsityksen keräämisestä lapsen kielen kehittymisestä, vuorovaikutteisesta kohtaamisesta sekä maailman ymmärtämisestä lapsen näkökulmasta.

Kasvattaja valmistautuu harjoitteeseen valitsemalla juuri kyseisen lapsen mielenkiinnonkohteeseen sopiva kuva ja valitsee rauhallisen ympäristön harjoitteen tekemistä varten.

Kasvattaja kertoo lapselle harjoitteen eri vaiheet:

- Kerro satu tästä kuvasta (näytä lapselle valitsemasi kuva).
- Kirjaan sen juuri niin kuin sen minulle kerrot.
- Lopuksi luen tarinasi
- ja voit muuttaa tai korjata sitä mikäli haluat.

Kasvattaja pyytää lasta kertomaan kuvan tapahtumista omin sanoin ja kirjaa lapsen kertoman sadun sanasta sanaan ylös mitään muuttamatta tai korjaamatta.

Kasvattaja pitää tunnelman rohkaisevana ja positiivisena, jotta lapsi tulee tulevansa aidosti kuulluksi.

Kun lapsi on saanut kerrottua sadun loppuun, niin satu luetaan lapsen kanssa yhdessä läpi ja annetaan lapsen lisätä tarinaan asioita tai poistaa sieltä asioita.

Sadutukseen voi ottaa toisen lapsen mukaan, mikäli se on lapsen kannalta hyödyllisempi (lapsi tarvitsee rohkaisua kaverilta/ kaveri tukee harjoitteen etenemistä).

Kasvattaja havainnoi tilannetta ja satua lapsen kanssa ja kirjaa havainnot ylös. Harjoite on hyvä tehdä vähintään heti syksyllä/lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksen, vuoden vaihteessa ja vielä keväällä. Näin pystytään seuraamaan lapsen kielellistä sekä vuorovaikutuksellista kehitystä sekä tarvittaessa muokkaamaan lapsen tavoitteita sekä niihin liittyviä toiminnan suunnitelmia.

VINKKI: Lasten saduista voi tehdä oman satutuokion!

Riimittely



20-30 min

1-3v./4-6v.



5-7

Tarvittavat välineet: tarina

Hyvä harjoite fonologisen tietoisuuden kehittämiseen. Harjoitteen tarkoituksena on saada lapsi kiinnittämään huomiota sanan rakenteeseen, joka on oppimisen edellytys. Harjoite tukee myös puhumisen rytmin ymmärtämisessä ja kehittää sanojen tuottamisessa ja muistamisessa.

1-3v.: Loruile riimittelytarinaa lasten kanssa esimerkiksi aamupöydässä. Tarinan voi kuvittaa tukemaan lasta ennakoimaan tulevaa ja auttamaan tarinan ymmärtämisessä.

4-6v.: Kerro sanojen samankaltaisuudesta ja riimittelystä antaen esimerkki: sukka-kukka. Tämän jälkeen voi alkaa lukemaan tarinaa ja antaa lasten vuorotellen kertoa riimipari. Painota aina riimittelyyn liittyvää sanaa, jotta lasten on helpompi seurata tarinaa.

“ Olipa kerran NALLE,
sen nimi oli KALLE.
Kallen pihalla oli PUU
ja taivaalla loisti KUU.
Poissa oli HUOLI,
pepun alla kova TUOLI.
Kallella oli kädessä KUKKA
ja jalassa lämmin SUKKA.
Kallen ystävä oli LAMMAS,
suussa yksi iso HAMMAS.
Hammas oli kova kuin LUU,
se näkyi, kun auki oli SUU.
Ystävillä oli ILOA,
herkkuja monta KILOA.
Suussa oli LETTU,
OHO! mukaan tuli KETTU.
Ketulla oli TAKKI,
suussaan herkullinen NAKKI.
Saihan kettukin TULLA,
hänen nimi oli ULLA.

Ystäville tuli HOPPU,
juhlat oli LOPPU.”

Harjoitteen jälkeen kasvattaja kirjaa havainnot lapsista heti ylös ja toistaa harjoitteita useammin erityisesti sellaisen lapsen kohdalla, jolla huomaa haasteita. Mikäli lapselle on haastavaa riimitellä tarinan avulla, niin kasvattaa voi helpottaa riimittelyn koskemaan pelkästään riimipareja ilman kokonaisia lauseita.

Pantomiimi



20-30 min

3-6-vuotiaat



5-7

Tarvittavat välineet: kuvakortit ja pussi

Hyvä harjoite, kun halutaan tukea lapsia tunnistamaan toisten eleitä, liikkeitä sekä ilmeitä.

Kasvattaja ottaa pantomiimiin valmiita kuvakortteja, jotka laittaa pussiin. Kasvattaja voi myös sopia aihealueesta yhdessä lasten kanssa ja lapset voivat itse valita, mitä esittävät kyseisestä aiheesta. Aiheita voivat olla esimerkiksi ammatit, eläimet, liikkeet, tunteet. Kuvakortit laitetaan pussiin ja jokainen lapsi saa vuorotellen käydä nostamassa itselleen aiheen. Aihe esitetään näyttelemällä, ilman puhetta. Muut lapset arvaavat, mitä esitetään.

Harjoitetta kannattaa toistaa säännöllisesti, jotta lapset oppivat lukemaan erilaisia ilmeitä ja eleitä eri tilanteissa. Harjoite kehittää myös osallisuutta ja mielikuvitusta.

VINKKI: Pantomiimiä voi leikkiä myös pihalla tai metsässä!

Lukuvinkkejä kielen ja kommunikaation tukemiseen

Verkkosivut:

Fonologisen tietoisuuden harjoituksia

<http://www.lukimat.fi/lukeminen/tietopalvelu/tukikeinot-1/lukivalmiuksien-tukeminen/fonologisen-tietoisuuden-harjoitteita>

Itseilmaisu, Viitottu rakkaus

<https://viitotturakkaus.fi/tuote-osasto/itseilmaisu-arki/>

Kielten rikas maailma, Opetushallitus

<https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/kielten-rikas-maailma-materiaali>

Kili eli kieli ja liikunta.

Kirja: Kieli ja liikunta. Ryhmäkuntoutusohjelma kielihäiriöisille lapsille.

Opinnäytetyö: Kili: Kielen ja liikunnan ryhmäkuntoutusohjelman kielihäiriöisille lapsille- tuokiosuunnitelmakansio päivähoiton käyttöön.

<https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/11780/2007-05-31-01.pdf>

Kommunikaatio, Papunet

<https://papunet.net/>

Käsitteet, Nallematikka

<https://koju.nmi.fi/tuote/nallematikka-varhaisten-matemaattisten-oppimisvalmiuksien-kehittamisohjelma/>

Käsitteet, Viitottu rakkaus

www.viitotturakkaus.fi

[/Pinterest](#)

Pienen kielipolku- opas, Aivoliitto Ry

<https://dyajetwym1cg9.cloudfront.net/assets/files/1835/pienenkielipolku.pdf>

Suujumppa, Raasepori

<https://www.raasepori.fi/wp-content/uploads/2019/03/Suujumppa.pdf>

Suupoppia- maksullinen materiaali suun motoriikan ja lihaksiston vahvistamiseen https://www.avainsaatio.fi/tuotteet_suupoppia.php

Kirjat:

Niemitalo- Haapola, Haapala & Ukkola 2020. **Lapsen kielenkehitys. Vuorovaikutuksen, leikin ja luovuuden merkitys.** PS-Kustannus.

Sandberg, Erja 2021. **Pedagoginen tuki varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa.** PS-Kustannus.

Timo Ahonen, Tuija Aro, Tiina Siiskonen & Ritva Ketonen, 2014. **Joko se puhuu?** Opetus 2000.





PEDAGOGINEN VUOROVAIKUTUS

Lapsen hyvinvoinnin teema



Inklusiivisen varhaiskasvatuksen toteuttamisen edellytyksenä on laadukas pedagoginen ja erityispedagoginen osaaminen ja toiminta, huolenpito lasten hyvinvoinnista sekä henkilöstön sitoutuminen inklusion periaatteisiin. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta ja toteuttaminen on kokonaisvaltaista tavoitteena edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista¹. Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön suunnittelema toiminta täydentävät toisiaan.

Oppimisen lähtökohtana ovat lapsen aiemmat kokemukset, mielenkiinnon kohteet ja osaaminen². Uusilla opittavilla asioilla tulee olla yhteys lapsen kehityviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuriseen taustaan. Lapsen voidessa hyvin ja kokiessaan olonsa turvallisesti hän oppii parhaiten. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Oppimisen, kasvun ja kehityksen tueksi tarvitaan vuorovaikutusmenetelmiä, jotka sisältävät positiivista pedagogiikkaa sekä ratkaisukeskeisyyttä. Tällöin kasvattaja keskittyy toimintaan, joka vahvistaa lapsen itseluottamuksen kasvamista, osallistumisen lisääntymistä sekä oppimisen iloa hyvä muistisääntö pedagogiselle vuorovaikutukselle on viiden K:n muistisääntö eli kunnioittaminen, kiinnostuminen, kannustaminen, kuunteleminen ja kysyminen³.

Miten edistän pedagogista vuorovaikutusta käytännössä?

Seuraavia asioita on syytä tarkastella mietittäessä pedagogisen vuorovaikutuksen kehittämistä.

Oppimisympäristöllä on iso merkitys siinä, kuinka lapset ja kasvattajat ajattelevat ja kokevat päivittäin. Se vaikuttaa näin ollen myöhemmin lapsen ajattelutaitojen kehittymiseen ja muuttumiseen. **Oppimisympäristöllä vaikutetaan** pedagogisesti vuorovaikutuksen toteutumiseen⁴ ja erilaiset tilaratkaisut muokkaavat lasten toimintaa ja vuorovaikutusta.

¹ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022. Määräys OPH-700-2022.

² Wiman, Annele 2022. Hyvinvoiva lapsi oppii. Tunnetaitoja ja toiminnanohjauksen taitoja varhaiskasvatukseen, esiopetukseen ja alkuopetukseen. Otavan Kirjapaino Oy.

³ Avola, Pauliina & Pentikäinen, Viivi 2019, Kukoistava kasvatus. BEEhappy

⁴ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022. Määräys OPH-700-2022.

Kasvattajan on hyvä pysähtyä säännöllisesti pohtimaan:

- millaista ajattelua ja ajattelutaitoja oppimisympäristö tukee?
- kannustaako ympäristö pohdiskelemaan ajatteluun ja dialogiin?
- tukeeko oppimisympäristö vuorovaikutuksen syntyyn?
- onko lapsen mahdollista toteuttaa itseään oppimisympäristössä?
- totuttaako oppimisympäristö lasta ajattelemaan, että aina voi oppia uusia asioita ja taitoja haasteista huolimatta?

Myös henkilöstön sijoittuminen lasten kanssa samaan tilaan ja näköyhteyden ylläpitäminen muokkaa lapsen toimintaa¹.

Arjen struktuuriin ja ilmapiiriin pystytään vaikuttamaan pedagogisilla menetelmillä. Lapsen tulo päiväkotiin aamulla, erilaiset siirtymätilanteet, toiminnalliset tuokiot, lepoaikat, ruokailuhetket; nämä kaikki sisältävät vuorovaikutushetkiä ja kasvattajan tehtävänä on huolehtia niiden toteutumisesta lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista tukevalla tavalla. Kasvattaja on se henkilö, joka varhaiskasvatuksessa on vastuussa pedagogisesta vuorovaikutuksesta. Niitä ovat esimerkiksi kiireettömät siirtymätilanteet, positiivisen kautta rakennetut haastavat ristiriitatilanteet, erilaisuuden hyväksyminen ja huomioiminen arjessa. Jokaisella kasvatustajalla on velvollisuus tukea lapsen kasvua vahvaksi, ei rikkoa lapsen myönteistä kehitystä. Tärkeää on myös ymmärtää, että pedagogisessa vuorovaikutuksessa kaikille lapsille annetaan sen, mitä kyseinen lapsi tarvitsee eikä niin, että kaikille lapsille annetaan kaikkea saman verran ja samalla tavalla.

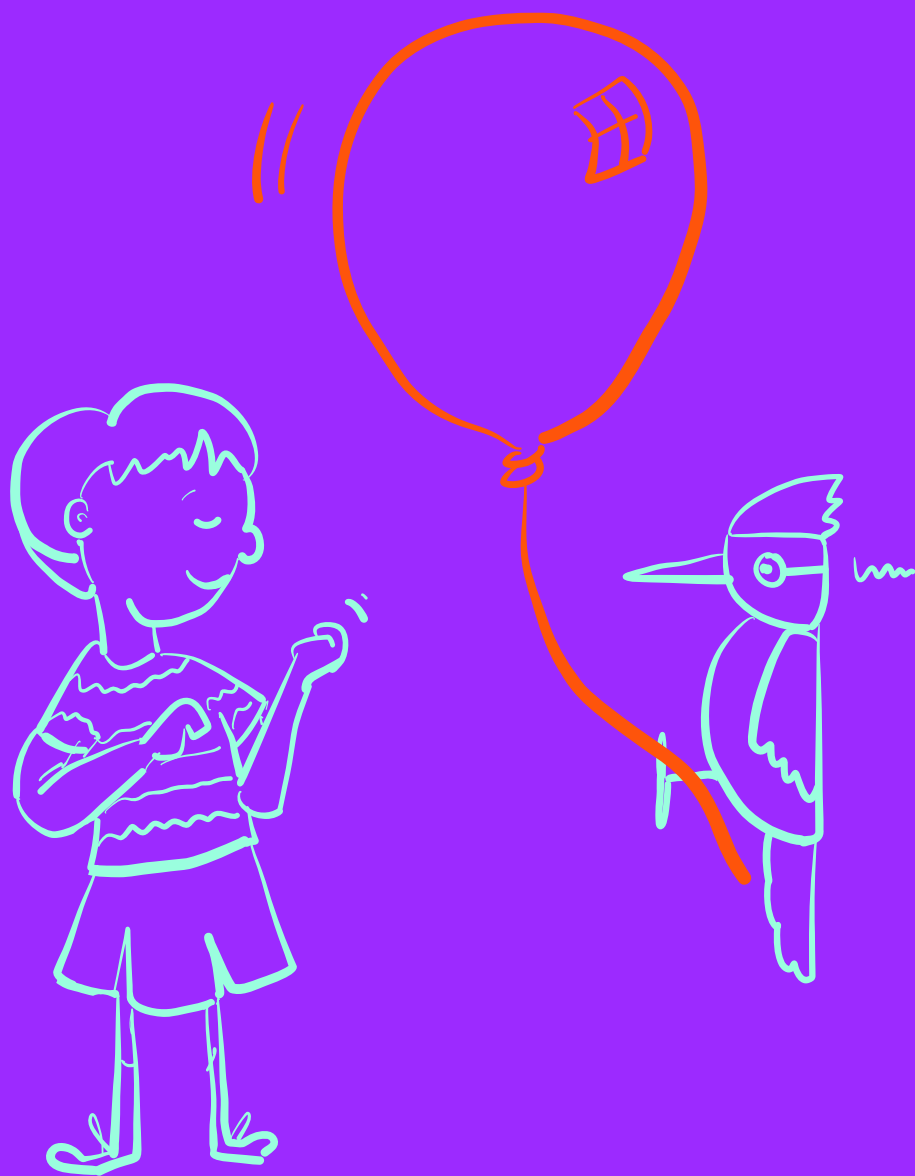
Kasvattajan tärkeä tehtävä pedagogisen vuorovaikutuksen osalta on **olla läsnä** ja sensitiivinen. Sensitiivinen kasvattaja pystyy kuulemaan, näkemään ja havainnoimaan lapsen tarpeet nopeasti ja reagoi niihin². Omalla toiminnallaan ja kommunikoinnillaan kasvattaja vaikuttaa vuorovaikutuksen etenemiseen esimerkiksi innostamalla virkeää lasta tai rauhoittamalla väsynyttä lasta.

Pedagogiseen vuorovaikutukseen liittyviä asioita tulee tarkastella päivittäin ja varata aikaa tiimissä sen suunnitteluun, toteutukseen sekä arviointiin. Lapsen mielenkiinnon kohteet ja **yksilölliset tarpeet huomioiden** sekä arjen toimivuuden kautta pystymme luomaan pedagogista vuorovaikutusta tukemaan lapsen kasvua, kehitystä sekä oppimista.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja on tiimin tukena esimerkiksi laatiessa pedagogisia tukitoimia tehostetun tuen lapselle vuorovaikutuksen tukemiseen liittyen.

¹ Paavola-Ruotsalainen, Leila & Rantalainen, Katariina 2020. Teoksessa Lapsen kielenkehitys. Vuorovaikutuksen, leikin ja luovuuden merkitys. PS-kustannus.

² Sandberg, Erja 2021. Pedagoginen tuki varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. PS-Kustannus.



MENETELMÄT

Kontekstianalyysi, Tiimin työkalu



Toimintakausi

Kasvattajat



Tiimi

Tarvittavat välineet: menetelmä vaatii aikaa ja rauhallisuutta, Liite 2.

Kontekstianalyysin tarkoituksena on tarkastella ryhmän näkemyksiä seuraavien osa-alueiden kautta:

Kasvatuksen fyysinen ja rakenteellinen konteksti

Lasten perusturva

Pedagogiikka ja toiminnan sisältö

työyhteisön ilmapiiri ja toimivuus

Työntekijän kasvatustieto- ja tietoisuus

Tiimin jäsenet täyttävät analyysin ennen sen läpikäymistä. Läpikäymisessä tarkoituksena saada kattava kokonaiskuva tiimin näkemyksistä eri osa-alueissa. Monesti kontekstianalyysistä keskustellessa huomataan eri jäsenten erilaiset näkemykset tiimin toiminnasta ja niistä voidaan alkaa keskustella.

Kontekstianalyysi löytyy tämän oppaan liitteenä (Liite 2)

Pihlaja, P & Kontu, E 2001. Työkaluja päivähoiton erityiskasvatukseen. Teoksessa Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2001:14.

VIELÄ vai MUTTA -harjoite (TIIMI)



15 min

Kasvattajat



Tiimi

Tarvittavat välineet: Reflektointia ja heittäytymistä

Hyvä harjoite palautteen antamisen tarkasteluun.

Tiimissä on hyvä ottaa yhden kerran aiheeksi palautteen antamisen. Pedagogiseen vuorovaikutukseen kuuluu oman palautteen antamisen tapa ja ymmärrys sen vaikutuksesta vastaanottajaan. Omalla lauserakenteella vaikutetaan paljon siihen, miten vastaanottaja ymmärtää palautteen. Usein palautteen antamiseen kuuluu mutta-sana. Rakentavankin palautteen voi antaa positiivisen kautta lisäämällä siihen VIELÄ-sanan. Seuraavassa on muutamia esimerkkejä:

*Sinä et vielä osannut laittaa vetoketjua kiinni, mutta kohta osaat.
vrt. Sinä puit hienosti, mutta et osannut laittaa vetoketjua kiinni.*

*Sinä et vielä osannut leikata viivaa pitkin, mutta harjoittelemalla kehityt.
vrt. Sinä leikkasit hienosti, mutta et osannut leikata viivaa pitkin.*

Vasun kirjaamisessa on vielä kehitettävää, mutta katsotaan sitä yhdessä, niin jatkossa onnistut siinä varmasti.

Vrt. Olet kirjannut vasuun hyvin tekstiä, mutta kirjaamisessa on vielä kehitettävää.

Keksikää tiimissä uusia lauseita tällä samalla ajatuksella ja pohtikaa, millä tavalla palautteen tyyli muuttuu ja miten voisit kehittää omaa palautteen antamista. Harjoitetta on hyvä tehdä säännöllisin väliajoin tiimissä, jotta se pysyy mielessä.

VINKKI: On hyvä lukea vasu läpi kirjauksen jälkeen ja pohtia onko saanut kirjattua esimerkiksi lapsen kehitysvaiheet ja tavoitteet harjoitteen mukaisesti.

Mukaillen Wiman, Annele 2022. Hyvinvoiva lapsi oppii. Tunnetaitoja ja toiminnanohjauksen taitoja varhaiskasvatukseen, esiopetukseen ja alkuopetukseen. Otavan Kirjapaino Oy.

Tuettu leikki



20-40 min

1-6-vuotiaat



3-5

Tarvittavat välineet: lapsilähtöisesti leikkitarvikkeet

Hyvä harjoite, kun tavoitteena on tukea mm. lapsen emotionaalista hyvinvointia, leikkitaitoja, leikistä iloitsemista vahvistaen samalla lapsen positiivista minäkuvaa. Tuettu leikki tukee lasta osallisuuden ja toimijuuden kokemisena, mikä puolestaan vahvistaa lapsen merkityksellisyys tunteita ja kokonaisvaltaista hyvinvointia.

1. Kasvattaja valitsee säännöllisesti toistuvat päivät ja hetket tuetulle leikille, esimerkiksi maanantai aamut ja tiistai iltapäivät.
2. Leikkiryhmä suunnitellaan etukäteen vastaamaan lapsen tarpeita. Leikkiryhmä on sama pidemmän aikaa tukien näin lasten turvallisuuden tunnetta ja toiminnan ohjausta. Leikkitaitoja on vaikea harjoitella, jos leikkiryhmä, leikkikaverit, leikki-ideat tai leikin kesto vaihtuu usein.
3. Tuetussa leikissä kasvattaja ohjaa sensitiivisesti:
 - istuu lasten tasolla
 - käyttää positiivista ja kannustavaa sanatonta viestintää
 - kannattelee, ylläpitää ja vahvistaa myönteisiä tunteita
 - vastaa lasten tunteisiin ja tarpeisiin
 - ohjaa kysymyksillä
 - selvittää ristiriitoja kannatellen lasten myönteisiä tunteita
 - auttaa haastavien tunteiden hyväksymisessä ja säätelyssä
 - sitouttaa leikkiin
 - tukee leikkiin pääsyä
 - tukee pitkäkestoista leikkiä.
4. Tuettu leikkihetki voidaan kohdentaa vastaamaan tiettyjä lapsen tarpeita, esimerkiksi tukemaan leikkitaitoja, sosiaalisia taitoja tai puheen kehitystä.
5. Suunniteltu havainnointi kirjataan ylös ja niiden pohjalta käydään tiimissä yhteistä pedagogista keskustelua. Keskustelun pohjalta sovitaan yhteisesti, miten havaintojen pohjalta esiin tulleet tarpeet otetaan osaksi arjen toimintaa.
6. Säännöllisesti toteutettuna tuettu leikki auttaa kasvattajaa tukemaan lasta oikea-aikaisesti ja oikealla tavalla ennaltaehkäisevällä otteella. Riittävä toistojen määrä ja tuttuus tukevat oppimista ja hermoverkoston rakentumista.

VINKKI: Spontaani osallistuminen leikkiin on myös tärkeä osa pedagogiikkaa, mutta ei saa korvata säännöllisesti tuettua leikkiä. Spontaanissa leikkiin osallistumisessa välittyy kiireettömyys ja aito läsnäolo, jolloin lapsi saa kokea ja tuntea aikuisen tuen. Nämä havainnot tulee myös kirjata ylös ja tarkastella esimerkiksi tietyn lapsen kohdalla säännöllisen tuetun leikin ja spontaanin leikin havaintojen eroavaisuuksia ja yhtäläisyyksiä.

Wiman, Annele 2022. Hyvinvoiva lapsi oppii. Tunnetaitoja ja toiminnanohjauksen taitoja varhaiskasvatukseen, esiopetukseen ja alkuopetukseen. Otavan Kirjapaino Oy.

Teema-kuukausi



20-45min/krt.

1-6-vuotiaat



Koko ryhmä

Tarvittavat välineet: teemaan liittyvät materiaalit

Hyvä harjoite. kun halutaan tukea lasten ja huoltajien osallisuutta, vuorovaikutusta sekä yhdessä tekemistä.

Kasvattaja valitsee yhdessä lasten kanssa jokaiselle toimintakauden kuukaudelle oma teema. Aihe on lapsilähtöinen. Teemat laitetaan seinälle näkyville lasten tasolle kuvitettuna ja kirjoitettuna. Yhdessä lasten kanssa luodaan suunnitelma teeman toteuttamiseksi: muokataanko ryhmätila teeman mukaan? Millaisia leikkejä teema sisältää? Millaisia askarteluja teeman tiimoilta voidaan tehdä? Onko teemaan liittyviä lauluja?

Kasvattaja mahdollistaa lasten mielikuvituksen toteuttamisen huomioiden kestävä kehitys materiaalien osalta. Kasvattaja on esimerkiksi itse mukana leikeissä osana roolileikkiä mallintaen oikeanlaista vuorovaikutusta, leikin etenemistä, mielikuvituksen käyttöä. Teemoihin liittyvät askartelut, leikkihetket ym. toteutetaan pienissä lapsiryhmissä.

Viikon apulainen



10-15 min

2-6-vuotiaat



1-2

Tarvittavat välineet: apulaisen tehtävään liittyvät materiaalit

Hyvä harjoite, kun halutaan tukea kasvattajan ja lapsen välistä vuorovaikutusta sekä antaa kasvattajalle mahdollisuus tutustua lapseen paremmin sekä havainnoida häntä paremmin.

Kasvattaja valitsee ryhmästä yhden lapsen apulaiseksi. Sama apulainen on koko viikon. Valittu apulainen nostetaan esille kuvitetussa päiväohjelmassa, jotta apulainen itsekin voi tarkistaa kenen vuoro on sillä hetkellä toimia apulaisena. Tarvittaessa kasvattaja voi valita toisenkin lapsen apulaiseksi, mikäli kokee sen tukevan lapsen kasvua ja kehitystä esimerkiksi rohkaisemaan lasta vuorovaikutukseen tai tukemaan puheen tuottamisessa.

2-3v-vuotias apulainen voi olla apuna esimerkiksi lelujen siivouksessa tai oppimisympäristön järjestelyssä. 4-6-vuotias apulainen voi tulla aina ennen lounasta aiemmin ryhmätilaan kasvattajan kanssa laittamaan astioita paikalle. Tehtävä voi olla myös jokin muu kasvattajan valitsema tekeminen. Apulaisen tehtävän ajaksi tarvitaan rauhallinen ympäristö, positiivinen ilmapiiri ja tarpeeksi aikaa.

Kasvattaja kehuu ja antaa palautetta onnistumisista heti ne havaittuaan. Kasvattaja kirjaa havainnot lapsen taidoista itselleen muistiin ja vertailee niitä seuraavalla kerralla, kun lapsi on taas apulainen. Onko kehitystä tapahtunut esimerkiksi ohjeiden noudattamisessa, kielellisessä taidossa tai keskittymisessä?

Seikkailureitti



2-10 min

2-6-vuotiaat



Koko ryhmä

Tarvittavat välineet: teippi, tasapainoalustoja, pehmolelu, paperia, kynä

Hyvä harjoite, kun halutaan lisätä päiväkodin arkeen pedagogisilla ratkaisulla hetkiä, joiden avulla autetaan vilkkaampia lapsia toimimaan oikein, välttämään liialliselta paikallaan olost ja tuetaan positiivista vuorovaikutusta.

Liikkumisen avulla saadaan lisää positiivisia hetkiä lasten päivään ja hyvinvointi lisääntyy.

Liikunnallisen seikkailureitin voi rakentaa yhdessä lasten kanssa esimerkiksi kerrosten välille tai wc-, eteis- ja ruokailutilanteisiin siirtymisiin.

Vinkkejä seikkailureitin rakentamiseen:

Portaat kuljetaan alas erilaisin ohjein, esim. astuen vain joka toiselle portaalle.

Portaiden alapäässä on sähkömiehen teipillä lattiaan tehty pitkäkö hyppyruudukko

Wc:n edessä on erilaisia tasapainoiluvaihtoehtoja, eli wc-vuoroa odotellessa voi harjoitella tasapainoa

Eteistilojen oviaukon yläkarmiin roikkumaan pehmolelu ja viereen puhekupla "ANNA LÄPY!", eli oviaukossa voi hypätä ja yrittää yltää antamaan pehmolelulle läpyn

Ruutulattiaan voi teipata sähköteipillä kirjaimia; ruudukossa voi "hyppiä" esimerkiksi oman nimen kirjaimet tai muun valitsemansa sanan.

Mukaillen Liikkuvan varhaiskasvatuksen materiaalipankkia <https://www.liikkuvavarhaiskasvatus.fi/fi/materiaalit>

Ryhmän yhteiset säännöt



30-40 min

3-6-vuotiaat



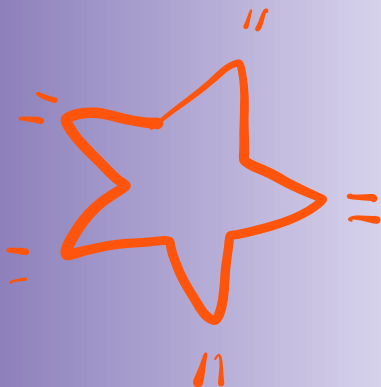
Koko ryhmä

Tarvittavat välineet: kaksi A3 paperia ja kynä, kuvakortit

Hyvä harjoite, kun halutaan ryhmäyttää lapsia, sopia yhteiset pelisäännöt, sanoittaa ja kuvittaa ne asiat, jotka arjessa on/ei ole sallittuja.

Kasvattajan avulla luodaan ryhmässä ikätasoisesti kuvitettuna ryhmän yhteiset säännöt. Mitä ei saa tehdä ja mitä saa tehdä. Kirjataan säännöt omille papereilleen eli mitä saa tehdä omaan paperiin ja mitä ei saa tehdä omaan paperiin. Etsitään lasten kanssa yhdessä kuvat jokaisen säännön kohdalle. Kuvat voi etsiä esimerkiksi erilaisista lehdistä. Kasvattaja laittaa säännöt loppuksi ryhmätilaan lasten tasolle näkyviin ja sääntöihin palataan säännöllisesti ja tarvittaessa muokataan niitä.

VINKKI! Huoltajia voi myös osallistaa yhteisten pelisääntöjen laatimisessa!



Lukuvinkkejä pedagogisen vuorovaikutuksen tueksi

Verkkosivut:

Hyvinvoinnin vuosikello, KouluKunnossa- hanke
www.koulukunnossa.fi

Kohtaaminen, Väestöliitto
https://www.youtube.com/watch?v=zm1_9Tr15iA

Liikkuva varhaiskasvatus
www.liikkuvavarhaiskasvatus.fi

Vaikuttava käyttäytymisen tukeminen varhaiskasvatuksessa, ProVaka:
<https://blogs.uef.fi/parasta-aikaa-varhaiskasvatuksessa/?p=1086>

<https://www.prokoulu.fi/provaka-3/>

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022. Määräys OPH-700-2022.
<https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/varhaiskasvatussuunnitelmien-perusteet>

Vuorovaikutus liikkuen, Liikkuva varhaiskasvatus
<https://www.liikkuvavarhaiskasvatus.fi/fi/materiaalit>

Kirjat:

Avola, Pauliina ja Pentikäinen, Viivi 2019. **Kukoistava kasvatus. Positiivisen pedagogiikan ja laaja-alaisen hyvinvointiopetuksen käsikirja**. BEEHappy Publishing.

Pihlaja, Päivi ja Viitala, Riitta 2018. **Varhaiserityiskasvatus**. PS-Kustannus.

Sandberg, Erja 2021. **Pedagoginen tuki varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa**. PS-kustannus.

Wiman, Annele 2022. **Hyvinvoiva lapsi oppii. Tunnetaitoja ja toiminnanohjauksen taitoja varhaiskasvatukseen, esiopetukseen ja alkuopetukseen**. Otavan Kirjapaino Oy.



ERILAISUUDEN HYVÄKSYMINEN ELI KULTTUURINEN KOMPETENSSI

Lapsen hyvinvoinnin teema



Jokainen ihminen on erilainen ja tämän vuoksi lapsi kohtaa erilaisuutta joka päivä. Esimerkiksi fyysinen olemus, kieli- ja kulttuuri, seksuaalisuus, luonne sekä mielenkiinnon kohteet tekevät meistä kaikista erilaisia. On tärkeää oppia kunnioittamaan ja arvostamaan yksilöä ja hyväksyä jokainen sellaisena, kuin hän on.

Kasvatuksen avulla kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Kasvatuksen avulla lapsi oppii muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla. Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata lapsen yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapsi oppii havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lapsen kehitystä tuetaan sellaisilla keinoilla, joilla hän oppii toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös muiden hyväksi. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa.

Lapsi kasvaa kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa¹. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lapsen kulttuurista osaamista sekä vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja².

Miten edistän erilaisuuden hyväksymistä käytännössä?

Seuraavia asioita on syytä tarkastella pohdittaessa erilaisuuden hyväksymisen kehittämistä varhaiskasvatuksessa.

¹ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022. Määräys OPH/700/2022.

² Varhaiskasvatulaki, 13.7.2018/540.

Oma tietoisuus ja ymmärrys erilaisuudesta ja hyväksymisestä pohjaa tietoon ja itsensä kehittämiseen esimerkiksi etsimällä tietoa ja päivittämällä omaa osaamista hankkimalla täydennyskoulutusta. Kasvattajan on syytä tiedostaa ja tunnistaa erilaisuuden kokemiseen vaikuttavat tekijät.

Erilaisuus voi aiheuttaa kasvattajassa erilaisia tunteita ja niiden läpikäyminen reflektoiden ja yhdessä tiimin kanssa on tärkeää. Erilaisuuden huomioiminen, hyväksyminen ja ymmärtäminen vaatii enemmän ponnisteluja ja energiaa. Lapsen voi olla mahdotonta keskittyä pitkäjänteisesti huomioiden ikätaso ja tämän vuoksi tuokiot täytyy suunnitella tarkkaan hänen ryhmässään. Lapsi voi olla fyysisiltä ominaisuuksiltaan erilainen ja tarvita esimerkiksi pyörätuolia.

Arki on hyvä olla strukturoitua ja ennakoitavaa, jolloin kasvattaja eikä lapsi joudu käyttämään ylimääräistä energiaa selvittääkseen päivästä¹. Tällöin päivään jää enemmän aikaa havainnointiin, huomaamiseen sekä hyväksymiseen ja näemme lapsen kokonaisuutena hänen omien vahvuuksien kautta. Tämän jälkeen meidän on helpompaa tukea muita lapsia hyväksymään erilaisuutta.

Oppimisympäristö vaikuttaa siihen, kuinka lapsi kokee tulevansa kuulluksi, nähdyksi sekä huomioiduksi. Se muokkaa lapsen tapaa ajatella ja perusturvallisuuden tunteen vahvistumisena. Oppimisympäristön muokkaaminen lapselle/lapsiryhmälle sopivaksi on kasvattajan tärkeä tehtävä ja sitä tulee päivittää tarpeen mukaan pohtien samalla millä tavoin ympäristö tukee lapsen erilaisuuden hyväksymistä, esimerkiksi fyysisen ominaisuuden mukaan. Mikäli lapsella on käytössä pyörätuoli, niin muokataan ympäristö tukemaan itsenäistä liikkumista niin sisä- kuin ulkotiloissa.

Ympäristöä muokatessa **tulee huomioida sukupuolisensitiivisyys**. Sukupuolisensitiivisyyden tarkoituksena on tukea lasta ilmaisemaan sukupuoltaan itselle sopivalla tavalla huomioiden, että lapsen kokemus omasta sukupuolisuudestaan kehittyy jo 2-4-vuotiaana. Tarkoituksen ei ole häivyttää sukupuolia pois, vaan ymmärtää, että erilaisia sukupuolia on olemassa ja sukupuolta voi ilmaista monin eri tavoin. On siis hyvä pohtia tukeeko oppimisympäristö sekä ilmapiiri sukupuolisensitiivisyyden toteutumista esimerkiksi värimaailman tai lelujen osalta. Oppimisympäristöön on hyvä sisällyttää ryhmässä olevien lasten eri kulttuuriin liittyviä juhlapäiviä, sanoja, lauluja ja esineitä. Tällä tavoin lisätään yhdessä lasten kulttuurista tietoutta arjen keskellä.

Lasten kanssa erilaisuutta voi käsitellä kirjojen, **leikin ja vuorovaikutuksen** avulla. Hyväksyvä, positiivinen ja kannustava ilmapiiri sekä aikuisten että lasten välillä ovat tärkeitä elementtejä erilaisuuden hyväksymisen tukemisessa. Lapset voivat toisten ihmisten tunteita ja mielialoja herkästi, jonka vuoksi on tärkeää

¹ Wilman, Annele 2022. Hyvinvoiva lapsi oppii. Tunnetaitoja ja toiminnanohjauksen taitoja varhaiskasvatukseen, esiopetukseen ja alkuopetukseen. Otavan Kirjapaino Oy.

tiedostaa oman verbaalisen ja non-verbaalisen ilmaisun tapoja. Kannattaa myös osallistaa huoltajia kertomaan lapsen arjesta kotona sekä mahdollisesti hyödyntää heiltä saatuja vinkkejä muiden lasten kanssa.

Tiimin on hyvä pohtia säännöllisin väliajoin omaa osaamistaan tämän aihealueen ympärillä ja huolehtia säännöllisestä täydennyskouluttautumisesta. Sen tiimoilta kannattaa kääntyä päiväkodin johtajan tai varhaiskasvatuksen erityisopettajan puoleen.

VINKKI: Olemme kaikki ihmiset yksilöitä ja tämän vuoksi kaikki myös omalla tavallamme erilaisia. Sen ymmärtäminen ja hyväksyminen tuo rikkautta kaikkien ihmisten elämään.



MENETELMÄT

Kehoon tutustuminen lasten kanssa



15-20 min

3-6-vuotiaat



4-7

Tarvittavat välineet: Rauhallinen ympäristö ja halutessa kehon kuvakortit

Harjoitteessa lapsi tulee kohdatuksi omana itsenään. Huomataan, että olemme jokainen erilaisia ja silti samanarvoisia.

Kasvattaja mallintaa asennon tekemisen. Asentojen näyttämiseen voi valita myös erilaisia kortteja, jotka ovat hyvä väline oman kehon ja sen asentojen tutkimiseen sekä tunnistamiseen. Mallintamisen/ korttien idea on se, että kuvan liike/asento pitää toistaa omalla keholla.

Kasvattaja auttaa tarvittaessa asennon löytymisessä ja ylläpitämisessä. Tasapainoa vaativissa asennoissa auttaa, kun ottaa katseella yhden kiintopisteen. Keskivartalon hallintaa vaativissa asennoissa aikuinen voi avustaa asennon pitämisessä, mutta oleellista on, että lapsi oppii tekemään töitä keskivartalollaan asennon ylläpitämiseksi.

Kortit tehdään lasten kanssa. Jokainen saa tehdä asennon, jonka aikuinen tai toinen lapsi valokuvaa. Kasvattaja voi tarvittaessa johdatella ja neuvoa, jos lasten on vaikea keksiä erilaisia asentoja. Lopuksi kortit tulostetaan ja laminoidaan. Ideoita korttien käyttöön

Kortit piilossa: Kasvattaja piilottaa kortit. Lapset etsivät ja löytäessään toimivat kortin ohjeen mukaan. Eniten kortteja löytänyt on uusi piilottaja. Toinen parista katsoo kortin, mutta ei näytä sitä. Kortin katsoja tekee asennon ja toisen tehtävä on matkia sitä. Voidaan leikkiä myös ryhmässä siten, että yksi lapsi kerrallaan on kortin katsoja ja toiset matkijoita.

Toinen parista yrittää silmät suljettuna tunnustelemalla saada selville toisen tekemän asennon ja toistaa sen. Tämän jälkeen on tunnustelijan vuoro tehdä uusi asento.

VINKKI: Huomioi ryhmässä olevat tuen tarpeessa olevat lapset tuokioita suunnitellessa, jotta toiminta tukee kaikkien lasten osallistumista. Voit hyödyntää kortteja myös aamupiirissä erilaisuuden tutkimiseen lasten kanssa. Kortit löytyvät osoitteesta www.liikkuvavarhaiskasvatus.fi/fi/materiaalit.

Mukaillen Liikkuva varhaiskasvatus <https://www.liikkuvavarhaiskasvatus.fi/fi/materiaalit>

Mitä eroa, mitä yhtäläisyyksiä



15-20 min

4-6-vuotiaat



5-7

Tarvittavat välineet: helmiä, nappoja tai muita merkkejä, kaksi kuppia helmille, kaksi kuvaa eri eläimistä tai pehmolelut

Hyvä harjoite erilaisuuden näkemiseen ja hyväksymiseen.

Kasvattaja etsii valmiiksi kuvan ketusta ja lehmästä tai kahdesta muusta eläimestä, jotka ovat keskenään erilaisia. Lapset asettuvat piiriin ja eläinten kuvat tai pehmolelut laitetaan keskelle. Kuvien viereen laitetaan kaksi kuppia. Kupit nimetään "yhtäläisyydet" ja "eroavaisuudet" kupeiksi.

Jokaiselle lapselle annetaan 1-3 helmeä, nappia tai muuta merkkiä. Lasten tehtävänä on miettiä, mitä eroavaisuuksia on esimerkiksi lehmällä ja ketulla. Sitä mukaan, kun eroavaisuuksia keksitään, lapsi voi käydä laittamassa oman merkkinsä "eroavaisuuksien" kuppiin. Tämän jälkeen tehtävänä on miettiä, mitä yhteistä eläimillä on ja mitä ne voisivat tehdä yhdessä, vaikka ovatkin erilaisia. Sitä mukaan, kun yhtäläisyyksiä keksitään, lapsi voi käydä laittamassa oman merkkinsä "yhtäläisyyksien" kuppiin. Tavoitteena on saada kuppeihin saman verran merkkejä.

Lopuksi jokainen valitsee keskustelun pohjalta yhden asian, jota eläimet voisivat tehdä yhdessä ja piirtää sen paperille.

Moninainen perhe



30 min

4-6-vuotiaat



4-6

Tarvittavat välineet: paperia ja kyniä

Hyvä harjoite erilaisuuden ymmärtämisen lisäämiseen.

1. Käydään lasten kanssa läpi erilaisia perhemalleja esimerkiksi
 - Adoptioperheet
 - Monikkoperheet
 - Sateenkaariperheet
 - Kahden kulttuurin perheet
 - UusperheetPerhemallien läpikäymiseen voi hyödyntää kuvia.
2. Keskustellaan kasvattajan johdatuksella jokaisen oikeuteen olla oma itsensä juuri sellaisena kuin on. Keskustellaan miksi perheet ovat erilaisia. Ikätaso huomioiden keskustellaan seksuaalisuudesta ja millaiseksi jokainen itsensä kokee.
3. Lapset piirtävät oman perheen paperille.
4. Seuraavalla tuokiolla kasvattaja ottaa lasten piittämät perhekuvat esille ja jokainen lapsi saa itse kertoa omasta perheestään.
5. Kasvattaja huolehtii, että ilmapiiri pysyy hyväksyvänä ja jokainen lapsi saa omalla vuorollaan kertoa kaikki tärkeät asiat perheestään.

VINKKI: Huoltajille on hyvä kertoa aiheesta, jota ryhmässä käsitellään. Huoltajia voi osallistaa tuomaan lapsen perheestä valokuvan, jonka voi yhdistää lapsen piirustukseen.

Millainen saan olla?



30 min

2-6-vuotiaat



1-7

Tarvittavat välineet: Nukkeja, nuken vaatteita, tarvikkeita ja koruja

Hyvä harjoite tunnistamaan fyysisiä erilaisuuksia sekä huomioimaan erilaisuuden kokemuksia sukupuolisensitiivisellä otteella tukien lapsen itsetunnon kehittymistä.

1. Kasvattaja ottaa erilaisia nukkeja ja nuken vaatteita, tarvikkeita, koruja tuokiolle huomioiden sukupuolisensitiivisyyden.
2. Jokainen lapsi saa pukea oman nuken omien toiveiden mukaisesti.
3. Tämän jälkeen käydään yhteistä keskustelua:
 - Miten nuket eroavat toisistaan?
 - Mitä tarkoittaa sukupuoli? Miten se näkyy ulospäin? Miten sukupuolen moninaisuus voi näkyä?
 - Onko olemassa tietyn sukupuolen värejä?
 - Millaisia koruja kukakin voi käyttää?
 - Millaisia vaatteita kukin voi käyttää?
 - Millaiset vaatteet lapsi valitsisi mieluiten itselleen päälle? Entä kampaus?
 - Mikä kaikkia nukkeja yhdistää?
4. Huomioi keskustelussa lapsen ikä. Ihan pienen lapsen kanssa voi sanoittaa fyysisiä piirteitä ja pukea nukke lapsen kanssa yhdessä huomioiden sukupuolisensitiivisyys.

VINKKI: Voidaan toteuttaa myös roolileikkivaatteilla niin, että lapset itse pukeutuvat.

Paini



30 min

3–6-vuotiaat



4–6

Tarvittavat välineet: Pehmeä alusta

Hyvä harjoite kosketuksen sietoon.

Nykyään tönimistä ja vääntämistä pidetään pelkästään negatiivisina asioina, tässä lapset saavat luvan kanssa vertailla voimiaan. Harjotteena painia on vaikea kategorisoida yhteen osa-alueeseen ja harjoite sopiikin jokaiselle lapsiryhmälle.

Painin avulla lapset saavat luvan kanssa puristaa, kaataa ja mitellä voimiaan. Paini ei vaadi kasvattajalta erityisosaamista ja siitä hyötyvät kaikki lapset.

Paini on hyvä jakaa **energian purkuun, verryttelyyn, painiin ja loppurauhoittumiseen.**

Energian purkuna toimivia leikkejä ovat esimerkiksi formula ja noita-leikki. Formulassa lapsille tehdään rata, mitä pitkin juostaan kunnes kasvattaja sanoo "SEIS". Pysähdyksen aikana lapset menevät kontilleen ja vaihtavat renkaansa ja kun kasvattaja sanoo "HEP", lapset saavat juosta rataa ympäri. Ennen leikkiä on hyvä käydä säännöt läpi; lapset juoksevat vain yhteen suuntaan, saa juosta täysiä ja toisia saa ohittaa. Myös nämä myönteiset, saa-tyyliset säännöt on hyvä käydä läpi.

Noita-leikissä kasvattaja on noita, joka ottaa leikissä mukana olevilta lapsilta sukat itselleen. Lapsia on hyvä innostaa kertomalla että noita haluaa kaikki likaiset ja haisevat sukat itselleen keittoja varten. Kun noita on saanut itselleen sukat, hän kävelee huonetta ympäri ja varoo tiputtamasta sukkia matkalla Vesuvius-vuorelle. Kesken matkaa sukat kuitenkin tippuvat ja tämä on merkinä lapsille siitä, että nyt on heidän aikansa juosta ja kerätä itselleen niin monta sukkaa kun kerkeävät. Lopuksi lasketaan kuka sai haisevia sukkia eniten haltuunsa.

Yksi idea **verryttelyyn** on liikkuminen eläinten tavoilla. Tässä lapset valitsevat vuorotellen kuvakortin eläimistä ja näyttävät muille miten tämä eläin liikkuu ja millainen ääni eläimellä on. Tässä on hyvä tilaisuus kasvattajalla havainnoida miten lapset pystyvät esimerkiksi tekemään kehon keskiviivan ylittäviä liikesarjoja.

Painissa tärkeintä on hauskuus ja lupa koskea, puristaa ja kaataa. Hyviä harjoitteita tähän ovat merimiespaini ja valaskala ja meritähti. Merimiespainissa lapset ottavat parin ja laittavat kätensä vastustajan harteille. Sääntöinä on että ei saa kuristaa eikä repiä paidasta. Merimiespainin tarkoituksena on kaataa vastustaja joko sivuille, taakse tai eteen. Valaskala ja meritähti -painissa toinen lapsi on kevyt meritähti ja toinen tonnin painava valaskala. Meritähti menee mahalleen makaamaan, valaskala tulee poikittain meritähden päälle. Meritähden tarkoitus on päästä alta pois valaskalan yrittäessä pitää hänet alla.

Loppurentoutukseen löydät hyviä vinkkejä kohdasta 11 rentoutuminen ja rauhoittuminen

VINKKI: Arvioimalla toiminnan joka kerta lapsikohtaisesti pystyt seuraamaan miten lapsen reagointi muuttuu esimerkiksi toisen lapsen kosketuksen suhteen.

Ota rohkeasti paini osaksi pienryhmätoimintaa. Sinulla ei tarvitse olla aikaisempaa kokemusta painimisesta, ylläolevat leikit on suunniteltu niin, että kaikki voivat niitä käyttää.

Lukuvinkkejä erilaisuuden hyväksymisen tukemiseen

Verkkosivut:

Huomaa hyvä.

<https://kaisavuorinen.com/huomaa-hyva/>

Liikkuva varhaiskasvatus

<https://www.liikkuvavarhaiskasvatus.fi/fi/materiaalit>

Monimuotoiset perheet

<https://monimuotoisetperheet.fi/ammattilaisille/opas-varhaiskasvattajille/>

Sateenkaariperheet

<https://sateenkaariperheet.fi/>

SETA, varhaiskasvatus

<https://seta.fi/sateenkaaritieto/ammattilaisille/opetusala/varhaiskasvatus/>

Sukupuolen moninaisuus

<https://seta.fi/>

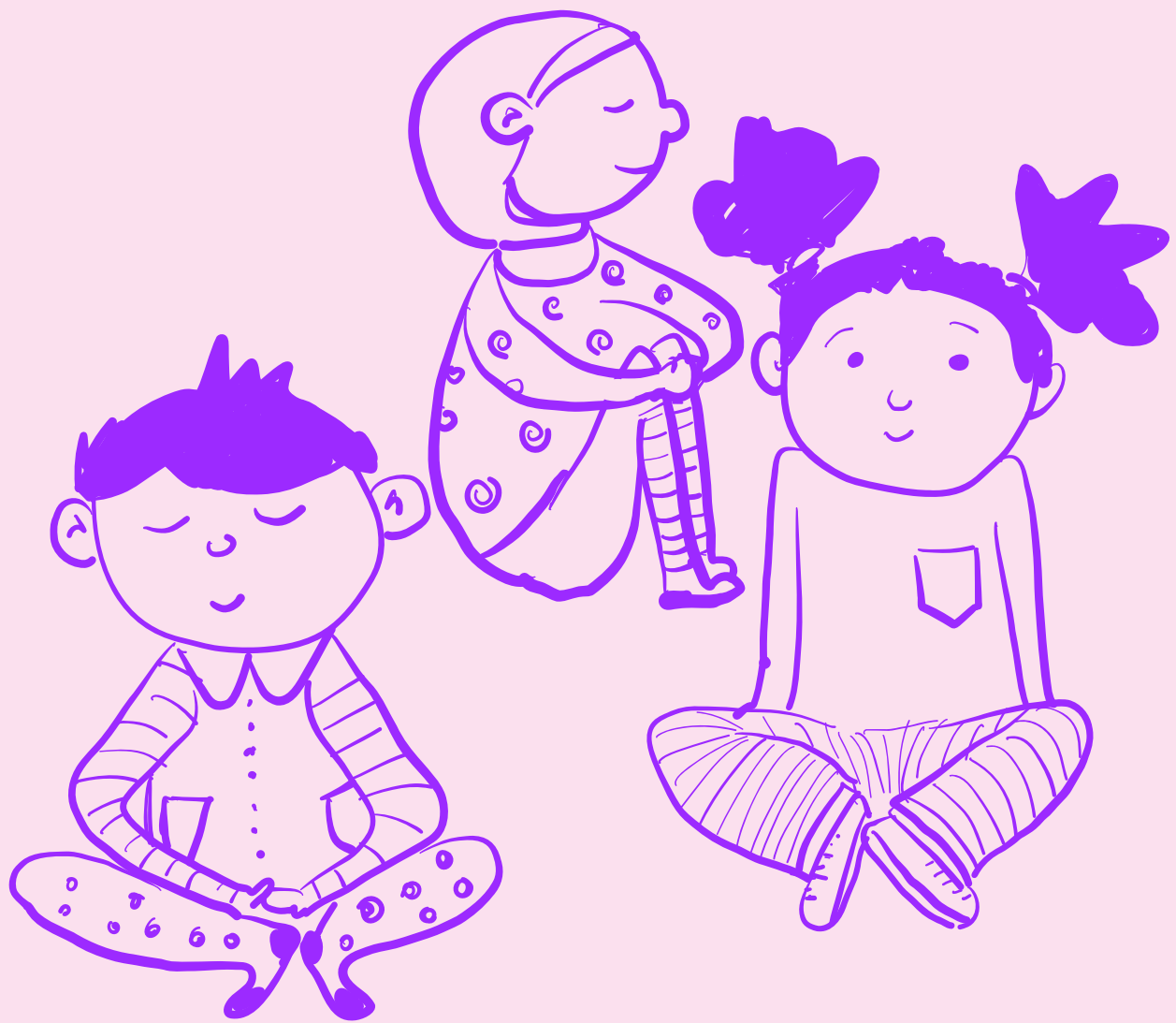
Kirjat:

Kangas, Lastikka & Karlsson 2021. **Voimauttava varhaiskasvatus**. Otava.

Pihlaja, Päivi ja Viitala, Riitta 2018. **Varhaiserityiskasvatus**. PS-Kustannus.

Sandberg, Erja 2021. **Pedagoginen tuki varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa**. PS-Kustannus.





RENTOUTUMINEN JA RAUHOITTUMINEN

Lapsen hyvinvoinnin teema



Rentoutumisen ja rauhoittumisen taitojen karttuminen hoitaa mieltä ja kehoa monin eri tavoin vähentäen jännitystiloja ja lisäten voimavarojen palautumiskykyä. Taitojen karttuminen on tärkeä osa kasvatusta siitäkin näkökulmasta, että ne vaikuttavat lapsen tunnesäätelytaitojen kehittymiseen ehkäisten turvattomuuden tunnetta sekä vähentäen stressitilaa¹. Kasvattajat toimivat turvallisina aikuisina tukien lapsen turvallisuuden tunnetta. Toimimalla rauhallisesti ja mallintamalla rauhoittumisen eri tapoja lapselle toimii kasvattaja turvallisena aikuisena lisäten lapsen turvallisuuden tunnetta ja hyvinvointia. Esimerkiksi konfliktitilanteissa kasvattajan tulee pystyä tarjoamaan lapselle apua, suojaa, ohjausta sekä turvallisuuden ja rauhallisuuden palauttamista. Rauhallinen, turvallinen, määrätietoinen, lämmin ja salliva kasvatustyyli toimii perustana lapsen tunnesäätelyn ja pettymyksen sietokyvyn kehittymiselle².

Kasvattajan tulee huomioida ympäristön ja muiden ihmisten vaikutukset arjessa, koska lapsi tarvitsee ympärilleen turvallisen ilmapiirin sekä ennakoitavan arjen voidakseen rentoutua ja rauhoittua.

Toiminnassa rauhoittumisen ja rentoutumisen taitoja tulee mallintaa ja tukea erilaisissa arjen tilanteissa. Rauhallisuuden tunteiden lisääntyminen koostuu monista pienistä asioista. Esimerkiksi rauhallinen kosketus vähentää usein lapsen stressiä. Erilaiset hengitysharjoitteet saavat lapsen keskittymään itseensä lisäten rauhoittumisen keinoja.

Kovat äänet ja meteli aiheuttavat levottomuutta ja turvattomuuden tunnetta. Esimerkiksi kasvattajan puhetyyli ja äänen taso vaikuttaa yksittäiseen lapseen ja hänen käyttökseen sekä koko lapsiryhmään.

Miten edistän rentoutumista ja rauhoittumista arjessa?

Varhaiskasvatuksen arjessa kiire tulee usein mukaan arkeen. Se on hyvä tiedostaa suunnitelmassa arkea, koska kasvattajat ovat vastuussa kiireettömän ympäristön luomisessa. Lasten on helpompi toimia arjessa, kun arki koostuu kiireettömistä sekä ennakoitavista hetkistä. **Kiireettömyys** lisää lasten turvallisuuden tunnetta. Tällöin lasten on helpompi rauhoittua eri tilanteissa ja hyvinvointi lisääntyy.

¹ Mieli Ry 2022. Rentouttaminen palauttaa voimia.

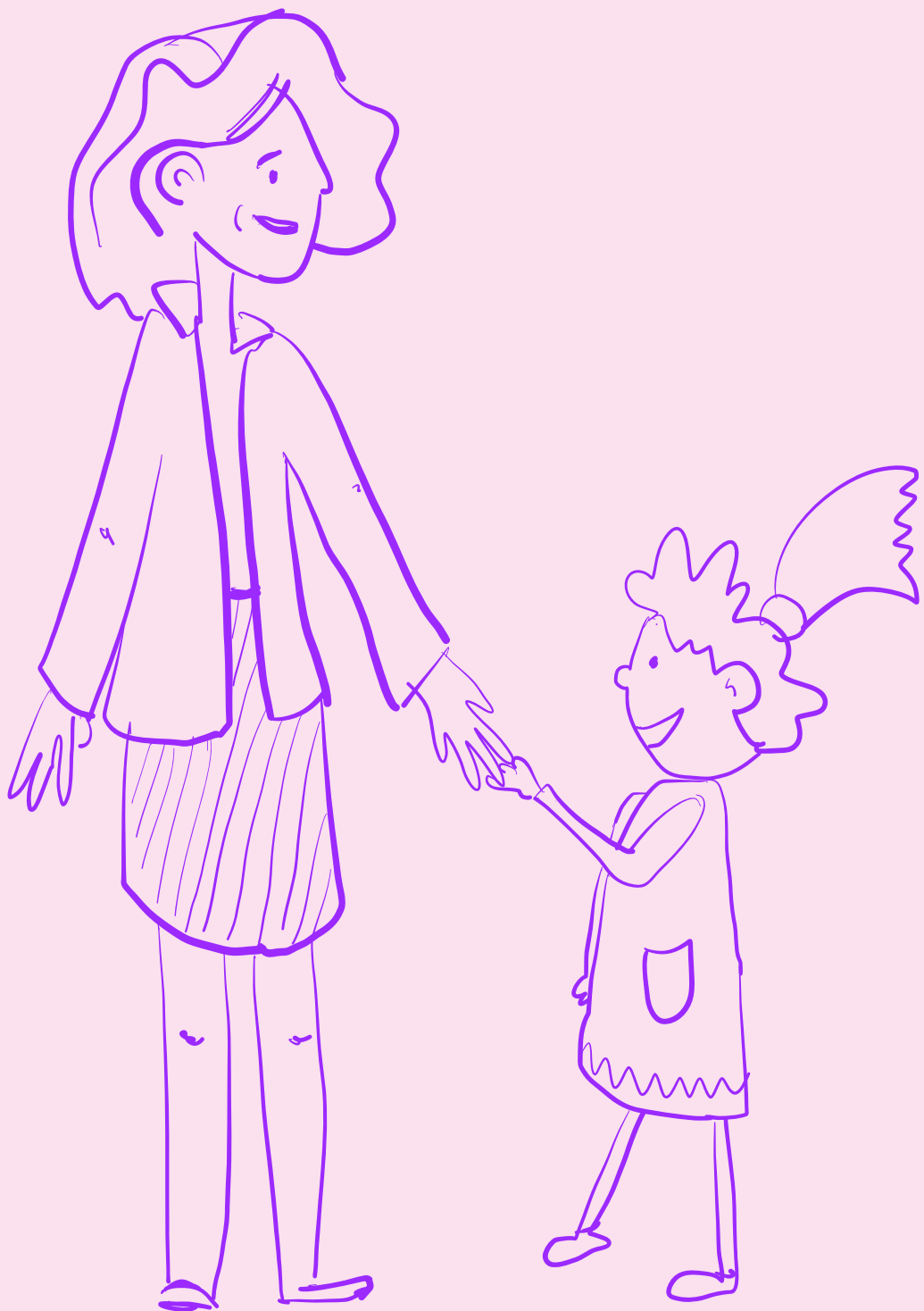
² Sandberg, Erja 2021. Pedagoginen tuki varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. PS-Kustannus.

Hyvinvoinnin lisääntymisen yhtenä tärkeänä elementtinä on kyky rauhoittaa itsensä. Kasvattajan tehtävänä on mallintaa ja opettaa tunteita kuten tunteiden tunnistamista, nimeämistä, itsensä rauhoittamisen taitoja ja empatiaa¹. Haastavissakin tilanteissa tulee kyetä rauhoittamaan itsensä fyysisesti sekä psyykkisesti ja huomioimaan oma puhetapa. Näitä taitoja voi harjoitella esimerkiksi aamupöydässä. Kasvattajan hiljaisempi ääni ja rauhallinen puhetyyli lisäävät lasten hyvinvointia ja rauhallisuutta arjessa. Sen pariin on hyvä välillä pysähtyä refleктоimaan, miten se omalla kohdalla toteutuu.

Kasvattajien **sitoutuminen** lisää lasten luottamusta ja edesauttaa tällöin myös arjen rauhoittumista. Jatkuvasti vaihtuvat kasvattajat sekä sijaiset aiheuttavat lapsissa levottomuutta ja turvattomuutta. Tämän vuoksi on erittäin tärkeää kiinnittää huomiota pysyviin ihmissuhteisiin lapsen elämässä.

Rauhoittumiseen ja rentoutumiseen kannustava oppimisympäristö lisää koko ryhmän hyvinvointia. On hyvä kiinnittää huomiota löytyykö esimerkiksi ryhmätilasta pienempiä leikkitiloja äänen ja hälinän vähentämiseksi, ääntä vaimentavia materiaaleja rauhoittumiseen kannustavia patjoja ja kuitenkin tarpeeksi virikkeitä lapsille, jotta oppimisympäristö kannustaa lasta leikkimään ja toimimaan itsenäisesti. Toiminta kannattaa toteuttaa mahdollisimman paljon **pienemmissä ryhmissä** rauhallisten tilanteiden lisäämiseksi.

¹ Mieli Ry. Miten varhaiskasvatuksessa voi vahvistaa pienen lapsen mielenterveyttä.



MENETELMÄT

Vuoriharjoitus



10-15 min

3-6-vuotiaat



5-7 lasta/koko ryhmä

Tarvittavat välineet: Rauhallinen tila

Hyvä harjoite oman vartalon hallintaan sekä mielikuvituksen käyttämiseen.

Vuoriharjoituksessa kuvittelemme olevamme kuin vuori, joka on ylväs ja rauhallinen.

Pysähdy hetkeksi paikallasi istumaan. Laita silmäsi kiinni ja hengitä muutaman kerran rauhallisesti sisään ja ulos. Anna istuma-asentosi olla vakaa ja rauhallinen.

Kuvittele seuraavaksi olevasi suuri ja kaunis vuori. Pääsi on vuoren huippu, käsivartesi, rintakehäsi ja selkäsi muodostaa vuoren rinteet ja jalkasi ovat vuoren juuri. Minkälainen huippu sinulla on? Onko huipulla kenties lumipeite vai onko se täynnä kasvillisuutta? Minkälaiset rinteet sinulla on? Entä minkälainen on juuresi? Virtaako vuoren juurella kenties kirkas joki tai kimmeltävä vuoristojärvi? Hetken aikaa koeta nähdä mahdollisimman tarkasti, minkälainen vuoresi on. Vuori istuu paikallaan rauhallisena ja ylväänä samalla tavalla kuin sinäkin. Mitä kaikkia eläimiä näet kiipeilemässä vuorella? Näetkö kenties oravia tai peuroja? Tai näetkö lintuja lentämässä ympärilläsi? Mitä tahansa ympärilläsi tapahtuukaan, sinä pysyt rauhallisena ja vakaana kuin vuori. Vaikka vuorella alkaisi satamaan ja myrskyämään, sinä voit istua rauhallisesti paikallaan ja hengittää syvään - aivan kuin vakaa ja rauhallinen vuorikin tekee. Huomaat, että aurinko alkaa paistaa kirkkaasti ja lämpimästi vuoren seinämille. Kukut alkavat kukkia ja linnut laulaa. On aika päättää vuoriharjoituksemme. Kohta kun avaat silmäsi, voitko pitää vuoren rauhallisuuden mukana päivänä askareissa?

Kysymyksiä lapselle: Minkälaiselle tuntui ennen ja jälkeen harjoituksen? Mitä kaikkea voimme oppia vuorelta?

Robotista hiekaksi



10-15 min

3-6-vuotiaat



4-7 lasta/koko ryhmä

Tarvittavat välineet: Rauhallinen ympäristö

Hyvä harjoite tunnistamaan jännityksen ja rentouden välistä eroa.

Kokeillaan vartalon tietoista jännittämistä ja rentouttamista vuorotellen. Mielikuvat auttavat lasta: Pyydä lapsia olemaan jäykkä robotti tai rautakanki ja sen jälkeen valuva hiekka tai vesi. Autetaan lasta kuulostelemaan tuntemuksiaan. Missä jännitys tuntuu? Miten kehossa rentous näkyy? Voidaan myös rentoutua lattialle kuuntelemaan silmät suljettuna, kun kasvattaja lukee rentouttavan sadun tai runon.

Turvallinen Oulu

Pitsa



10 min

3-6-vuotiaat



1-3 paria

Tarvittavat välineet: Rauhallinen ympäristö ja makuualustat

Hyvä harjoite pinta- ja syväkosketuksen siedätykseen.

Lapset tekevät vuorotellen parin kanssa toisistaan pitsan. Toinen lapsi menee makaamaan joko selälleen tai mahalleen ja toinen lapsi alkaa vaivaamaan makaavaa, pitsaa esittävää lasta. Tämän jälkeen lapset suunnittelevat yhdessä mitä täytteitä pitsan päälle tulee, laitetaanko pieniä juustoraasteita vai isoja salamin paloja? Juustoraastetta voi ripotella pitsan päälle esimerkiksi kutittamalla mahaa ja isot salamiviipaleet voivat olla kämmeniä, jotka lätsähtävät lujemmin pitsana olevan lapsen kehoon. Harjoitetta toistettaessa lapset usein rohkaistuvat ja pyytävät mitä kummallisempia täytteitä pitsaansa.

Autopesula



10 min

3-6-vuotiaat



1-3 paria

Tarvittavat välineet: Rauhallinen ympäristö

Hyvä harjoite pinta- ja syväkosketuksen siedätykseen.

Tähän harjoitukseen sopiva lapsimäärä on viisi tai enemmän. Yksi lapsista esittää autoa ja muut lapset tekevät kujan, josta auto ajaa seisaaltaan tai makoillen läpi. Kasvattajan on hyvä olla tässä autoa käsistä tai jaloista ohjaava apu. Auto liukuu hitaasti pesulan läpi samalla kun muut esittävät pesulan harjaksia ja hankaavat hellästi lasta.

Merirosvolaiva-satuhieronta



5 min/lapsi

1-6-vuotiaat



1-2 lasta/parit

Tarvittavat välineet: Rauhallinen ympäristö, makuualustat

Hyvä harjoite sekä isompien että pienempien lasten kanssa rauhoittumisen tueksi. Kasvattaja voi toimia itse hierojana pienten lasten kanssa ja isommat lapset voivat tehdä satuhierontaa toisilleen.

Neljä merirosvoa lähti kaukaiselle saarelle (kädet selän päällä)

Laiva keinui aaltojen mukana.

Merellä oli isoja aaltoja ja pieniä aaltoja (tehdään 3 kertaa isoja aaltoja alaselästä olkapäihin asti ja pieniä aaltoja yläselälle)

Alkoi sataa vettä, ensin vettä tuli kaatamalla (sormilla sateen ropinaa) ja sitten se hiljeni.

Saari alkoi näkyä ja aurinko alkoi paistamaan (kämmenillä auringon lämmittävää pyöritystä).

Aurinko paistoi lämpimästi.

Laiva saapui rantaan (kädet paikoillaan selällä).

Merirosvot nousivat maihin ja lähtivät seuraamaan aarrekarttaa (kämmenillä kävelyaskeleita).

He kulkivat ylös ja alas, ja etsivät ja etsivät.

He tiesivät että saarella oli kallisarvoinen aarre ja he tahtoivat löytää sen.

He kulkivat pitkin rantoja ja kallioita ja etsivät aarretta (kämmenillä kävelyä).

Sitten he löysivät aarteen!

Tiedätkö mikä se aarre on (kysytään lapselta?) Se olet SINÄ! (Halaus)

Hiirestä jättiläiseksi



5-10 min

4-6-vuotiaat



4-7 lasta/koko ryhmä

Tarvittavat välineet: Rauhallinen ympäristö

Hyvä harjoite kehon hallintaan, rentoutumiseen, ohjeiden kuuntelemiseen ja itsehillintään.

Asetutaan seisomaan ryhmätilaan siten, että jokaisella on ympärillään ainakin kädenmitan verran tilaa. Kasvattaja pyytää lapsia kuvittelemaan, että he ovat pikkuruisia pelokkaita hiiriä. Hiiret ovat aivan mytyssä pienenä pallona ja ihan paikoillaan. Pikkuhiljaa hiiret vahvistuvat ja ne nouse nousevat, kunnes lopulta kasvavat suuriksi jättiläisiksi ja kurottelevat kattoa kohti kädet ylhäällä. Pysytään hetken ajan suurina jättiläisinä ja kurotellaan kohti kattoa. Tämän jälkeen palataan pikkuhiljaa takaisin pikkuruisiksi hiiriksi ja ollaan taas mahdollisimman pieninä omilla paikoilla. Harjoituksen voi tehdä useamman kerran.

VINKKI: Voit laittaa tehtävän ajaksi soimaan rauhallista taustamusiikkia. Kasvattajan on hyvä havainnollistaa lapsille, miten rentoutumisharjoitus tapahtuu.

Eläinjoogakortit



15 min

3-6-vuotiaat



5-7

Tarvittavat välineet: Rauhallinen ympäristö, makuualustat, liite 3

Eläinjoogakorttien avulla voidaan harjoitella sekä rauhoittavia että virkistäviä asentoja. Tässä yhteydessä olemme ottaneet käyttöön Meri Mortin suunnitteleman eläinjoogakorttisarjan, jossa kuvitus on rikasta ja harjoitustekstit selkeät. Kortteja voidaan käyttää osana esimerkiksi tuokiosuunnittelussa viimeisenä, rauhoittavana harjoitteena.

Kaksi esimerkkikuvaa harjoituksineen löytyy liitteestä 3.

Sivut ja nettikauppa: www.merimort.com
Instagram: [@animallasanas](https://www.instagram.com/animallasanas) [@merimort](https://www.instagram.com/merimort)

Lukuvinkkejä rentoutumisen tukemiseen

Verkkosivut:

Rentoutumisharjoituksia, Mieli Ry

[*https://mieli.fi/vahvista-mielenterveyttasi/harjoitukset/rentoutumisharjoitukset/*](https://mieli.fi/vahvista-mielenterveyttasi/harjoitukset/rentoutumisharjoitukset/)

Rovaniemen hyvinvointikello

[*https://www.rovaniemi.fi/loader.aspx?id=22f675c8-f199-48ee-94a4-80cc0d-619be4*](https://www.rovaniemi.fi/loader.aspx?id=22f675c8-f199-48ee-94a4-80cc0d-619be4)

Satujooga-kortit - leikkiä, liikuntaa ja satuseikkailua

[*https://aistipuu.fi/product/31/pomenia-satujoogakortit*](https://aistipuu.fi/product/31/pomenia-satujoogakortit)

Taidot haltuun, Skillilataamo

[*https://innostunliikkumaan.fi/skillilataamo/*](https://innostunliikkumaan.fi/skillilataamo/)

Turvataitokasvatus, Turvallinen Oulu- hanke

[*https://www.turvataitokasvatus.fi/opetusmateriaalit*](https://www.turvataitokasvatus.fi/opetusmateriaalit)



TUKITOIMET LAPSEN HYVINVOINNIN TUEKSI

Tämä opas on tarkoitettu ennaltaehkäisemään mahdollisia haasteita arjessa ja tukemaan lasten hyvinvointia. Hyvinvoinnin tukeminen on osa laadukasta varhaiskasvatusta, jonka tarkoituksena on edistää lapsen iän ja kehityksen mukaista kasvua, tukea oppimisedellytyksiä sekä vahvistaa elinikäistä oppimista ja koulutuksellista tasa-arvoa¹. Joidenkin lasten kohdalla laadukas varhaiskasvatus ei kuitenkaan riitä, vaan tarvitaan lapselle yksilöllistä tukea. Tuen tarpeen huomaaminen vaatii kasvattajalta havainnointia, suunnittelua, toteutusta, arviointia sekä yhteistyötä tiimin ja huoltajien kanssa.

Havainnoinnista puhutaan paljon ja usein toimintakausi alkaakin elokuusta ryhmään tutustumisen ja havainnoinnin merkeissä. Havainnointi ei ole pelkkää tekemättömyyttä tai passiivista istumista vaan aktiivista lapsiryhmän havainnointia, kirjaamista ja tiimin jäsenten kanssa keskustelemista.

Jos kasvattajalla on vain niukasti dokumentoituja havaintoja ja muistikuvat ja tulkinnat lapsesta korostuvat, asioiden perustelu, lapsen kehitys ja tietoon perustuva päätöksenteko eivät toteudu. Havainnoinnista on tehty hyviä kirjoja varhaiskasvatukseen ja yksi lukuvinkki on Pirjo-Leena Koivusen ja Taisto Lehtisen Kasvu kiikarissa -kirja² (Ps-kustannus 2016). Kirjassa avataan laajasti havainnoinnin merkitystä, sen osa-alueita ja lopussa on valmiita havainnointilomakkeita.

Lapselle annettava yksittäinen tuki vaikuttaa koko lapsen kasvuun, kehitykseen ja oppimiseen lisäten näin hyvinvointia. Lapselle kannattaa asettaa tuen askeleita eli pienempiä välitavoitteita, joita tarkastellaan 2–4-viikon välein³. Näin huomataan mahdollinen kehitys nopeasti tai pystytään tarvittaessa säätämään annettua tukea paremmin vastaamaan tarvetta.

Osana lapsen tukea voi olla esimerkiksi puheterapeutilta saatuja ohjeita, joita varhaiskasvatuksessa toteutettavan. Ohjeiden perusteella voidaan yleensä suunnitella esimerkiksi toimintatuokio ryhmälle, koska puheen kehitykseen liittyvät harjoitteet hyödyttävät kaikkia lapsia.

¹ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022. Määräys OPH-700-2022.

² Koivunen & Lehtinen, 2016. Kasvu Kiikarissa. PS-kustannus.

³ Wiman, Annele 2022. Hyvinvoiva lapsi oppii. Tunnetaitoja ja toiminnanohjauksen taitoja varhaiskasvatukseen, esiopetukseen ja alkuopetukseen. Otavan Kirjapaino Oy.

KasvuVauhdissa-hanke on tuottanut varhaiskasvatuksen tukeen liittyvän Tuen askeleet -oppaan ammattilaisille sekä huoltajille, johon pääset tutustumaan hankkeen kotisivuilta **kasvuvauhdissa.fi**. Hankekunnille on myös jaettu painettu Tuen askeleet varhaiskasvatuksessa -opas henkilöstölle. Kotisivut sekä painettu versio täydentävät toinen toisiaan. Tuen askeleet -oppaaseen kuuluu myös Lapsen tuki varhaiskasvatuksessa -opas huoltajille, joka löytyy kotisivuilta tulostettavana versiona. Opas on suomeksi, ruotsiksi, venäjäksi sekä englanniksi⁴.



LÄHTEET



Ahonen, L. (2017). **Haastavat kasvatustilanteet**. Lämpimän vuorovaikutuksen käsikirja. PS-Kustannus.

Ahonen, T., Aro, T., Siiskonen, T. & Ketonen, R. (2014). **Joko se puhuu?** Opetus 2000.

Ahtola, A. (2016). **Psyykkinen hyvinvointi ja oppiminen**. PS-kustannus.

Aivoliitto Ry 2022.

<https://www.aivoliitto.fi/kommunikaatiokeskus/kehityksellinenkieliharjo/puheen-ja-kielen-kehitys/#72786c3f>

Avola, P. & Pentikäinen, V. (2019). **Kukoistava kasvat**. BEEHappy Publishing.

Booth, P. & Jernberg, A. (2010). **Theraplay, Helping parents and children build better relationship through attachment -based play**. Third edition.

Denham, S. A., Bassett, H. H., & Wyatt, T. (2015). **The socialization of emotional competence**. In J. E. Grusec & P. D. Hastings (Eds.), Handbook of socialization: Theory and research. The Guilford Press.

Eläinjoogakortit

<https://merimort.com/jooga/#lastenelainjoogakortit>

Fonologinen tietoisuus, Lukimat.

<http://www.lukimat.fi/lukeminen/tietopalvelu/lukutaito-kehittyy/lukivalmiuksien-kehittyminen/fonologinen-tietoisuus>

Kallinen, K., Nikupeteri, A. & Laitinen, M. ym. **Artikkeli Lasten arjen hyvinvoinnin tekijät 2021. Kasvat** ja aika.

<https://journal.fi/kasvatusja aika/article/view/80332>

Kangas, Lastikka & Karlsson (2021). **Voimauttava varhaiskasvat**. Otava.

KasvuVauhdissa-hanke

www.kasvuvauhdissa.fi

Kieli ja kommunikaatio, Papunet
<https://papunet.net/tietoa>

Koivunen & Lehtinen, (2016). **Kasvu Kiikarissa**. PS-kustannus.

Liikkuva varhaiskasvatus
https://www.liikkuvavarhaiskasvatus.fi/fi?field_tyyppi_value=All

MIELI Suomen mielenterveys Ry 2022.

Miten varhaiskasvatuksessa voi vahvistaa pienen lapsen mielenterveyttä.
<https://mieli.fi/materiaalit-ja-koulutukset/tietoa-mielenterveyden-vahvistamisesta/lapset-ja-nuoret/mielenterveystaidot-varhaiskasvatuksessa/miten-varhaiskasvatuksessa-voi-vahvistaa-pienen-lapsen-mielenterveytta/>

Tunnekortit varhaiskasvatukseen
<https://mieli.fi/materiaalit-ja-koulutukset/materiaalit/tunnekortit-varhaiskasvatukseen/>

Rentouttaminen palauttaa voimia.
<https://mieli.fi/vahvista-mielenterveyttasi/mielenterveys-ja-arjen-taidot/rentoutuminen-palauttaa-voimia/>

Vuorovaikutustaitoja voi oppia.
<https://mieli.fi/vahvista-mielenterveyttasi/ihmissuhteet-ja-vuorovaikutus/vuorovaikutustaitoja-voi-oppia/>

Missä olen ainutlaatuinen?

https://www.ouka.fi/documents/23152206/23160005/Turvallinen-Oulu_Esiopetus_A4_sahkoinen_19082021-4.pdf/63cedecc-60d4-4564-8fd8-475739e8e044

Niemitalo-Haapola, E. & Ukkola, S. (2020). **Kielellinen tietoisuus**. Teoksessa Niemitalo- Haapola, Haapala & Ukkola. Lapsen kielenkehitys. Vuorovaikutuksen, leikin ja luovuuden merkitys.

Opetushallitus

<https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/kielten-rikas-maailma-materiaali>

Pihlaja, P. ja Viitala, R. (2018). **Varhaiserityiskasvatus**. PS-Kustannus..

Semrud-Clikeman, M. (2007). **Social Competence in Children**. In: Social Competence in Children. Springer, Boston, MA. https://doi.org/10.1007/978-0-387-71366-3_1

Sandberg, E. (2021). **Pedagoginen tuki varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa**. PS-Kustannus.

Smolander, S. (2020). **Monikielisyyteen ja -kulttuurisuuteen kasvaminen**. Teoksessa Niemitalo- Haapola, Haapala & Ukkola. Lapsen kielenkehitys. Vuorovaikutuksen, leikin ja luovuuden merkitys. Ps-Kustannus.

Turvallinen Oulu 2021. **Turvataito- ja kehotunnekasvatuksen opetusmateriaali, esiopetus**. Painatuspalvelut, Monetra Oulu Oy

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022. Määräys OPH-700-2022. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/varhaiskasvatussuunnitelmien-perusteet>

Varhaiskasvatuslaki

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20180540>

Wiman, A. (2022). **Hyvinvoiva lapsi oppii. Tunnetaitoja ja toiminnanohjauksen taitoja varhaiskasvatukseen, esiopetukseen ja alkuopetukseen**. Otavan Kirjapaino Oy.





LIITTEET

Liiteluettelo:

Liite 1: Tunnekortit

Liite 2: Kontekstianalyysi

Liite 3: Eläinjoogakortit

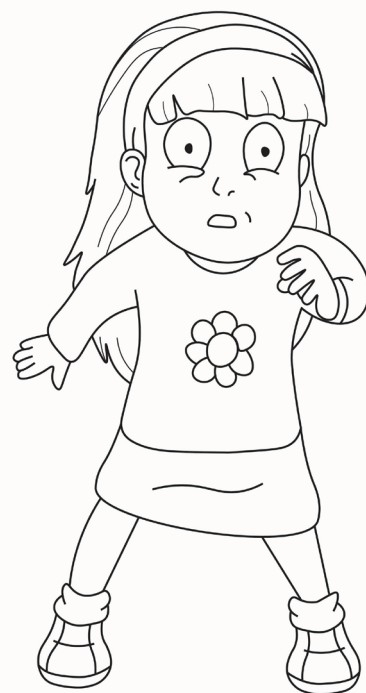


TUNNEKORTIT

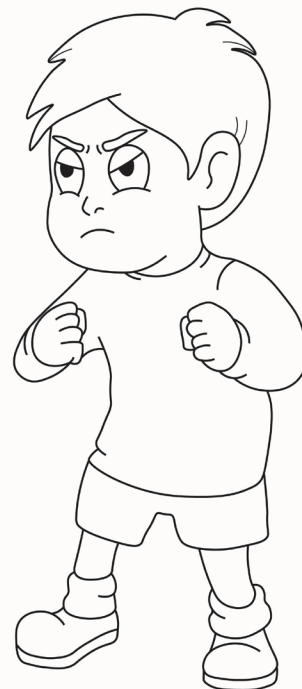
Tunnekortit varhaiskasvatukseen

Ladattavien tunnekorttien avulla lapset voivat leikin tai tarinan kautta tutustua 20 erilaiseen tunteeseen sekä oppia tunnistamaan tunteita ja puhumaan niistä.

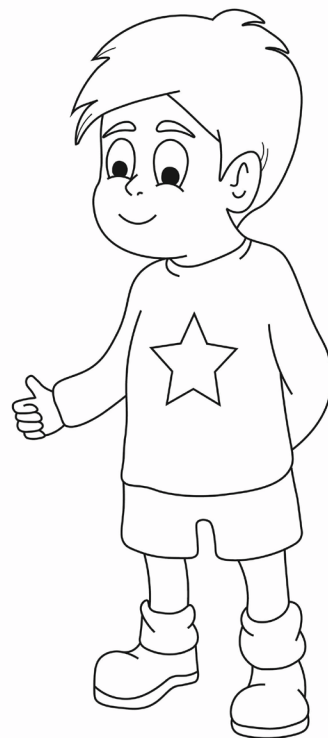
<https://mieli.fi/wp-content/uploads/2021/07/Tunnekortit-varhaiskasvatukseen.pdf>



TUNNEKORTIT

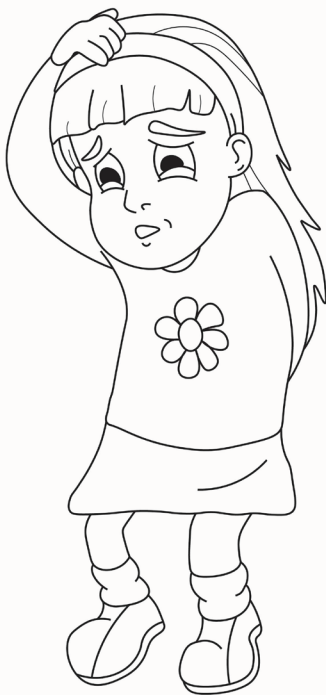
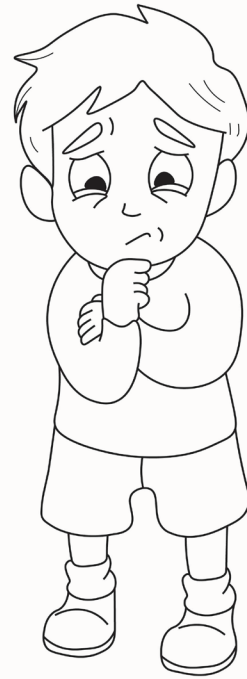
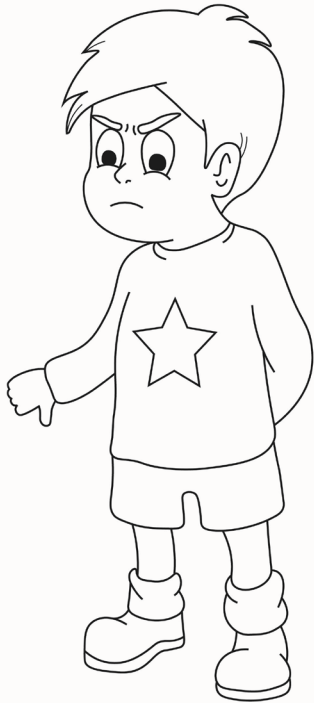


TUNNEKORTIT

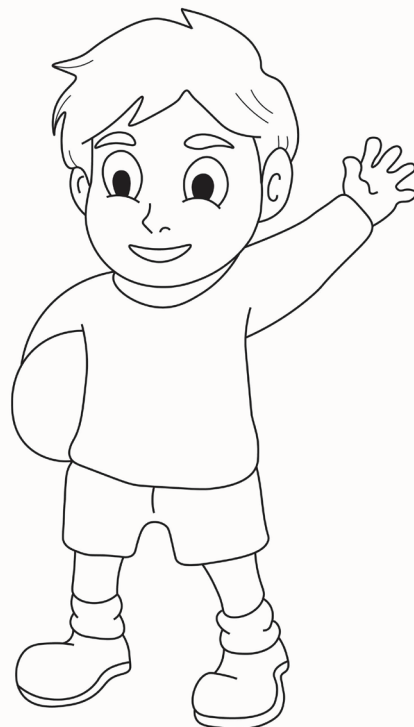
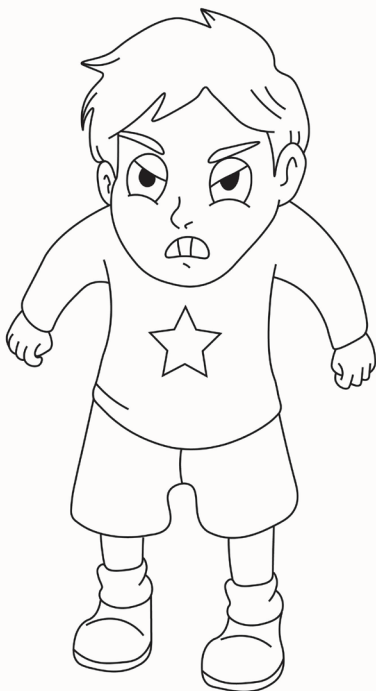


mieli

TUNNEKORTIT



TUNNEKORTIT



KONTEKSTIANALYYSI

Tekijä: Päivi Pihlaja

Teoksessa Työkaluja päivähoidon erityiskasvatukseen

Pihlaja, P & Kontu, E 2001. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2001:14

Lupa KasvuVauhdissa-hankkeen käyttöön

Analyyxilomake on laajan arvioinnin väline työssä ja sitä voidaan käyttää kaikissa päivähoidon yhteisöissä. Päivähoidon kontekstianalyyssissa on viisi osaa:

1. Kasvatuksen fyysinen ja rakenteellinen konteksti
2. Lasten perusturva
3. Pedagogiikka ja toiminnan sisältö
4. työyhteisön ilmapiiri ja toimivuus
5. Työntekijän kasvatustieto- ja tietoisuus

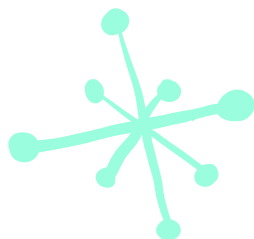
Kasvatuksen fyysisessä ja rakenteellisessa kontekstin osassa on käytetty apuna ECERS-arviointilomaketta soveltaen. Osien väitteet liittyvät nimenomaan lapsiryhmässä vallitsevan toiminnan rakentumiseen sekä mm. tiloihin ja siihen, miten tilat on pedagogisesti otettu huomioon.

Lapset viettävät päiväkodeissa suhteellisen suuren ajan päivästään ja **lapsen perusturva** -osiossa on kiinnitetty huomiota päiväkotiin lapsen sosiaalisen kasvun kautta.

Pedagogiikka ja toiminnan sisältö ovat asioita, joita on joissakin lapsiryhmissä mietitty ja kirjattu ylös. Joissakin lapsiryhmissä tehdään vain karkeat vuosisuunnitelmat ja pohditaan enemmän sitä, mitä tehdään kuin miten.

Työyhteisön ilmapiiri ja toimivuus -osion väitteet kohdistuvat sekä lapsiryhmän aikuisten väliseen yhteistyöhön (tiimi) että koko työyhteisön toimintaan. Pedagogiikka ja yksittäiset vuorovaikutustilanteet ovat osa sitä yhteisöä, jossa toimitaan.

Työntekijän tieto, kasvatustietoisuus ja osaaminen ovat lähellä toisiaan, mutta myös erotettavissa. Tieto liittyy työntekijän käsityksiin ja tietorakenteisiin, jotka ovat karttuneet mm. ammatillisen koulutuksen tai täydennyskoulutuksen avulla. Kasvatustietoisuuteen liittyy itseä kasvattajana arvioiva ote. Osaamisessa yhdistyy teoreettinen ja käytännöllinen tieto taidoksi. Siitä huolimatta, että yhteisö tuo raamit yksittäisille tiimeille tai työntekijöille ja näiden osaamiselle, on jokainen aikuinen aina vastuussa omasta ammatillisesta panoksestaan.



MITEN ARVIOINTI TEHDÄÄN?

1. Ensimmäinen vaihe on analyysilomakkeen henkilökohtainen työstäminen. Kukin työntekijä pohtii itsenäisesti analyysilomakkeen väitteitä ja niiden toteutumista omassa yksikössään ja työyhteisössään. Kukin väite arvioidaan toteutuvan joko hyvin (=3), kohtalaisesti (=2) tai huonosti (=1). Tärkeää on vastata väitteisiin rehellisesti. Vastauksena ei siis ole ihannetila tai tavoiteltava tila vaan työtä katsotaan ikään kuin ulkopuolelta.
2. Henkilökohtaisen arvioinnin jälkeen käydään tiimin yhteinen keskustelu. Keskustelun kautta perehdytään lapsiryhmän muiden työntekijöiden käsityksiin väitteistä ja niiden toteutumisesta. Eri työntekijöillä voi olla erilainen tulkinta asioista; olennaista on keskustelu väitteistä ja niiden erilaisista tulkinnoista. Lopuksi tehdään yhteenveto alueista sekä määritellään ne osa-alueet ja väitteet, jotka ovat pedagogisesti kunnossa ja ne, joita tulisi eritoten kehittää. Kontekstianalyysi on väline, jonka käyttäminen vie aikaa. Yksin pohtimiselle ja yhdessä pohtimisen prosessille on varattava riittävästi aikaa. Tiimissä voidaan käydä läpi yksi osio kerrallaan yhdessä palaverissa.

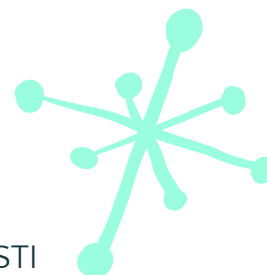
Kussakin osiossa on määritelty oletuspistemäärät hyvälle, kohtalaiselle ja huonolle väitteiden toteutumisille. Nämä pistemäärät voidaan laskea lapsiryhmäkohtaisesti tai päiväkohtaisesti.

Erilaiset tulkinnot ovat työtiimissä keskustelun pohja. Esimerkiksi eräässä tavallisessa lapsiryhmässä henkilökunta arvioi, että väite ”lapsia autetaan rentoutumaan” toteutui hyvin, kun lepohuoneessa soi rauhoittava musiikki ja yksi työntekijä oli lukemassa lapsille unisatua. toisessa ryhmässä, jossa oli noin 8 lasta (erityisryhmä) työntekijät arvioivat myös että väite toteutui hyvin. Se toteutui hyvin heidän mielestään, sillä kolme oli mukana lepohuoneessa, ja he silittelivät lapsia. Eli on tärkeää, että puhutaan siitä, miksi väitteen ilmaiseva asia toimii hyvin. Tällöin kaikki ryhmän aikuiset kuulevat toisiltaan mielipiteitä ja voivat pohtia niitä. Sen lisäksi käydään läpi se, miten asia konkreettisesti toteutuu, jolloin voidaan päättää siitä, mihin tavoitteeseen ryhmässä pitäisi päästä. Kontekstianalyysi on pedagoginen työväline, jota voi käyttää kaikissa lapsiryhmissä. Se on tehty ajatellen etenkin sosiaalis-emotionaaliselle kasvulle mahdollisimman hyviä olosuhteita. Jokainen lapsi kaipaa tukea ja ohjausta sosiaalisessa ja emotionaalisessa kehityksessään. Koska on lapsia, joilla tällä alueella on erityisen tuen tarvetta on tämän kontekstin laadulla aivan erityinen merkitys.

PÄIVÄHOIDON KONTEKSTIANALYYSILOMAKE 1 JA 2

Lue kukin väite erillisenä ja arvioi toteutuuko se sinun mielestäsi

3= hyvin, 2= kohtalaisesti, 1= huonosti.



I KASVATUKSEN FYYSINEN JA RAKENTEELLINEN KONTEKSTI

Päiväjärjestys

Päiväjärjestyksessä on tasapainossa joustavuus ja kiinteät ajat.	3 2 1
Päiväjärjestyksessä mahdollistuu sekä sisä- että ulkotoiminta.	3 2 1
Lasten yksilölliset tarpeet otetaan päiväjärjestyksessä huomioon.	3 2 1
Vapaat ja keskittymistä vaativat (ohjatut) toiminnot vaihtelevat.	3 2 1

Tilaa olla yksin tai kaksi

Lapsella on tilaa olla yksin tai kaksin.	3 2 1
Lapset voivat leikkiä häiriöttömästi yksin/kaksin.	3 2 1
Lasten yksin- tai kaksinolo on otettu huomioon opetussuunnitelmassa.	3 2 1
Aikuisten toiminta edistää rauhallista leikkiä yksin/kaksin.	3 2 1

Vapaa leikki

Riittävästi laadukkaita leluja ja pelejä.	3 2 1
Aikuiset ovat käytettävissä vapaan leikin aikana.	3 2 1
Vapaalle leikille on varattu aikaa päiväjärjestyksessä.	3 2 1
Vapaa leikki on mahdollista sekä sisällä että ulkona.	3 2 1

Huonejärjestys ja tilat

Tiloissa on enemmän kuin kolme leikkipistettä.	3 2 1
Hiljaiset ja äänekkäät leikkialueet on erotettu toisistaan.	3 2 1
Aikuisten on helppo valvoa lasten toimintaa.	3 2 1
Lapset voivat toimia itsenäisesti päiväkodin tiloissa.	3 2 1

Ruokailurutiinit

Ruoka on monipuolista ja ruoka-ajat säännöllisiä.	3 2 1
Aikuiset ovat mukana syömässä lasten kanssa.	3 2 1
Ruokaillaan pienryhmissä keskustellen.	3 2 1
Ruokailutilanne on myös opetuksellinen.	3 2 1

Lepohetki

Lapsilla on mahdollisuus valvottuun lepoon.	3 2 1
Paikka on sopiva levolle ja rentoutumiselle.	3 2 1
Lapsia autetaan rentoutumaan.	3 2 1
Lepo on valinnaista.	3 2 1

Lapsiryhmän toiminta

Suunnittelussa on huomioitu erikseen pien- ja suurryhmätoiminta.	3 2 1
Koko ryhmän kokoontumisia on rajoitetusti eli vähän.	3 2 1
1 - 1 toiminta on mahdollista (aikuinen - lapsi).	3 2 1
Lapset voivat leikkiä vapaasti ja toimia pienryhmissä.	3 2 1

Siirtymätilanteet

Suunnittelussa on huomioitu joustava siirtyminen.	3 2 1
Siirtyminen toteutuu pienryhmissä ja vähitellen.	3 2 1
Lapset saavat lopettaa leikkinsä ennen siirtymistä.	3 2 1
Lapsia informoidaan ennen siirtymistä.	3 2 1

II LASTEN PERUSTURVA

Ryhmän perusturvaan liittyvät asiat on pohdittu lapsiryhmässä.	3 2 1
Jokainen lapsi otetaan aamulla vastaan ja huomioidaan.	3 2 1
Kun lapsella on vaikea erota huoltajastaan, häntä tuetaan yksilöllisesti.	3 2 1
Lapsiryhmässä on turvallisuussäännöt.	3 2 1
Aikuiset toteuttavat sääntöjä johdonmukaisesti.	3 2 1
Lasten välinen kiusaamistilanne käydään läpi rauhallisesti ja lapsia syylistämättä.	3 2 1
Aikuisilla on valmiuksia hoitaa lasten välisiä kiusaamistilanteita.	3 2 1
Lasta ei jätetä yksin aggressiivisten tai pelottavien tunteiden kanssa.	3 2 1
Lapsia suojellaan toisten lasten väkivallalta ja kiusaamiselta.	3 2 1
Kenenkään lapsen ei tarvitse pelätä ryhmän toisia lapsia tai aikuisia.	3 2 1
Pyritään minimoimaan vaihteluita, jotka horjuttavat perusturvaa. (esim. pysyvyys aikuissuhteissa, tiloissa ja päivän rakenteessa).	3 2 1

PÄIVÄHOIDON KONTEKSTIANALYYSILOMAKE 3 JA 4

Lue kukin väite erillisenä ja arvioi toteutuuko se sinun mielestäsi
3= hyvin, 2= kohtalaisesti, 1= huonosti.

III PEDAGOGIIKKA JA TOIMINNAN SISÄLTÖ

Leikki on keskeisellä sijalla lapsiryhmän toiminnassa.	3 2 1
Lapsia ohjataan ja kannustetaan itseilmaisussa.	3 2 1
Lasten toimintaa ja leikkiä ei katkaista väkisin.	3 2 1
Tarvittaessa lasten leikkiä rikastutetaan, ohjataan ja tuetaan.	3 2 1
Sosiaalinen kasvatus sisältää lapsen itseluottamusta tukevia aineksia.	3 2 1
Sosiaalinen kasvatus sisältää kuuntelemisen ja kielellisen itseilmaisun aineksia.	3 2 1
Sosiaalisen kasvatuksen tavoitteena on jakaa tunteita ja toimia yhdessä.	3 2 1
Lasten kiinnostuksen kohteet ja todellisuus ovat opetuksen lähtökohtia.	3 2 1
Lasten erilaiset tunteet hyväksytään.	3 2 1
Lapsia havainnoidaan johdonmukaisesti ja havainnot dokumentoidaan.	3 2 1
Aikuiset tiedostavat kielen käyttönsä merkityksen.	3 2 1
Lasta leimaavaa tai vähättelevää kieltä ei käytetä.	3 2 1
Lasten tunnetyöskentelyä tuetaan etsimällä lapsen kanssa tämän tunteille nimi.	3 2 1
Lapsella on lupa ilmaista ahdistustaan ja kokemusmaailmaansa piirtämällä, leikkimällä, puhumalla.	3 2 1
Lapsia ei nuhdella tai moralisoida negatiivisista tunteista ja ajatuksista.	3 2 1
Sosiaalisuuteen kasvamisessa käytetään pienryhmää.	3 2 1
Lapsilla on mahdollisuus toimia myös vertaisryhmässä (esim. samanikäiset, sama kulttuuritausta).	3 2 1
Aikuiset tietävät, miten lasta pidetään turvallisesti kiinni.	3 2 1
Aikuiset kykenevät kiinnipitotilanteessa toimimaan lasta tukien.	3 2 1

IV TYÖYHTEISÖN ILMAPIIRI JA TOIMIVUUS

Aikuisilla on tiimissä samansuuntainen käsitys aggressiivisuuden hoitamisesta.	3 2 1
Aikuisilla on tiimissä samansuuntainen käsitys lasten pelkotilojen hoitamisesta.	3 2 1
Aikuiset analysoivat tiimissä lasten aggressiivista toimintaa tapahtumien jälkeen.	3 2 1
Tiimissä aikuiset kertovat toisilleen tilanteen herättämistä tuntemuksista ja ajatuksista.	3 2 1
Aikuiset käsittelevät työtiimissä yhdessä toimintaansa kasvattajina.	3 2 1
Aikuiset antavat tiimissään palautetta toisilleen kasvatustyöstä.	3 2 1
Aikuiset antavat tilaa toisilleen ja kuuntelevat toisiaan.	3 2 1
Lapsiryhmässäni kasvatuksen peruslinjaukset ovat minulle selvät.	3 2 1
Toiminnan organisointi sujuu tiimissämme joustavasti ja tehokkaasti.	3 2 1
Työyhteisö kestää hyvin lasten sosiaalis-emotionaalisia vaikeuksia.	3 2 1
Työyhteisössä mielipiteiden ilmaiseminen on helppoa.	3 2 1
Oman työyhteisöni kasvatuksen peruslinjaukset ovat mielestäni muille selvät.	3 2 1
Työyhteisössä tutkitaan lasten herättämiä tunteita.	3 2 1
Työyhteisössämme on tapana antaa palautetta toisen työstä.	3 2 1
Toiselle aikuiselle palautteen antaminen tämän työstä on helppoa.	3 2 1



PÄIVÄHOIDON KONTEKSTIANALYYSILOMAKE 5

Lue kukin väite erillisenä ja arvioi toteutuuko se sinun mielestäsi

3= hyvin, 2= kohtalaisesti, 1= huonosti.

V TYÖNTEKIJÄN KASVATUSTIETO JA -TIETOISUUS

Olen motivoitunut tekemään töitä sosio-emotionaalista erityistukea tarvitsevien lasten kanssa.	3 2 1
Minun on helppo tunnistaa unteeni, joita lapset herättävät.	3 2 1
Tiedostan olevani roolimalli ja samaistumisen kohde lapsille.	3 2 1
Ilmaisen muille tuntemuksiani ja mielipiteitäni lapsista.	3 2 1
Tunnistan lasten toiminnan taustalla olevia tekijöitä.	3 2 1
Lasten tunne-elämän ymmärtäminen on minulle luontevaa.	3 2 1
Olen tutkinut lasten herättämiä asenteita ja tuntemuksia itsessäni.	3 2 1
Olen perehtynyt lukemalla/kouluttautumalla lasten tunne-elämän vaikeuksiin.	3 2 1
Lasten kehityksellisten pulmien tunnistaminen on minulle helppoa.	3 2 1
Lapsiryhmän johtaminen ei tuota minulle vaikeuksia.	3 2 1
Toiminnan organisointi tapahtuu minulta vaikeuksitta.	3 2 1
Kun lapsella on sosiaalis-emotionaalisia pulmi, minun on helppo arvioida lapsen kehitystä ja kasvua.	3 2 1
Kasvattajana näen lapsen kasvussa enemmän mahdollisuuksia kuin esteitä.	3 2 1
Minulla on työssäni riittävästi aikaa kuunnella lasta.	3 2 1
Lapsen kanssa mielipiteiden vaihto ja keskustelu on minulle helppoa.	3 2 1

LISÄKSI POHDI SEURAAVIA SEIKKOJA:



Aggressiivinen lapsi herättää minussa eniten pelkoa / vihaa / ahdistusta / välinpitämättömyyttä/ muuta, mitä?

Levottomuus saa minussa aikaan

Lapsen pelot tai ahdistus synnyttävät minussa

“Pikku tyranni” saa minut kasvattajana



PÄIVÄHOIDON KONTEKSTIANALYYSILOMAKE - PISTEET

YHTEENVETO

Kun analyysi on tehty, voidaan laskea osiokohtaisesti pisteet (I - V).

Pisteet vaihtelevat osioittain.

I Kasvatuksen fyysinen ja rakenteellinen konteksti

Maksimipistemäärä on 96. Pisteiden jakautuminen:

Hyvin: 75-96 pistettä

Kohtalaisesti: 52-74 pistettä

Huonosti: 32-51 pistettä

II Lasten perusturva

Maksimipistemäärä on 33. Pisteiden jakautuminen:

Hyvin: 26-33 pistettä

Kohtalaisesti: 18-25 pistettä

Huonosti: 11-17 pistettä

III Pedagogiikka ja toiminnan sisältö

Maksimipistemäärä on 57. Pisteiden jakautuminen:

Hyvin: 45-57 pistettä

Kohtalaisesti: 30-44 pistettä

Huonosti: 19-29 pistettä

IV Työyhteisön ilmapiiri ja toimivuus

Maksimipistemäärä on 45. Pisteiden jakautuminen:

Hyvin: 36-45 pistettä

Kohtalaisesti: 24-35 pistettä

Huonosti: 15-23 pistettä

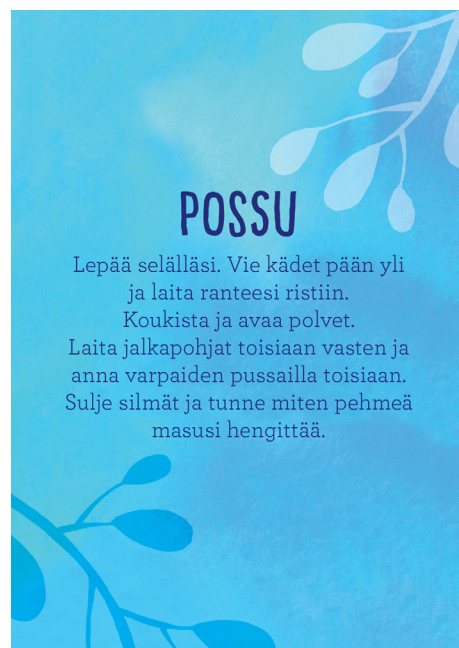
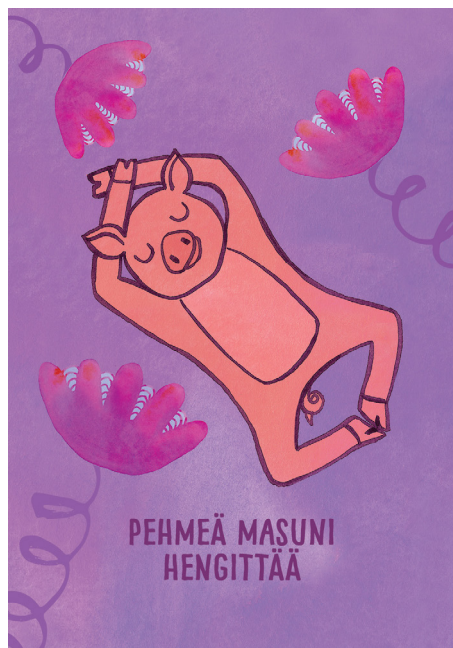


ELÄINJOOGAKORTIT

Eläinjoogakorttipakka sisältää yhteensä 50 värikästä korttia: 42 eläinkorttia seikkaperäisin joogaohjein + 8 erikoiskorttia. Kaksipuoleisissa korteissa on selkeät värit, jotka kertovat onko harjoitus rauhoittava vai virkistävä. Mukana 10 erilaista kannustavaa leikkiä ja tapaa käyttää kortteja luovasti lapsen tai lasten kanssa. Suomen ensimmäiset lasten omat Eläinjoogakortit on suunnattu 2-10-vuotiaille.

- Työkaluja keskittymiseen
- Hyvää ryhtiä ja kehotietoisuutta
- Rentoutumiskeinoja ja tapoja rauhoittua
- Lisää mielikuvitusta ja tarinointikykyä
- Hauskan tavan liikkua yksin tai ryhmässä
- Positiivista ja myötätuntoista asennetta
- Uskallusta luottaa omaan kehoon

Sivut ja nettikauppa: www.merimort.com, Instagram: @animalasanas @merimort





Lapsen hyvinvoinnin tukemisen menetelmät

OPAS VARHAISKASVATUKSEN AMMATTILAISILLE.

kasvuvauhdissa.fi



Tämä opas on tarkoitettu työkaluksi varhaiskasvatuksen ammattilaisille tukemaan ennaltaehkäisevästi lasten hyvinvointia sekä antamaan vinkkejä kehittämistyöhön varhaiskasvatuksessa. Opas sisältää osallistavia menetelmiä toteutettavaksi osana varhaiskasvatuksen arkea tukien erityisesti niitä osa-alueita, jotka nousevat esille KasvuVauhdissa-hankkeen toteuttamassa Lapsen hyvinvointi-kyselyssä.

JOKAINEN LAPSI ON TÄRKEÄ!

KasvuVauhdissa-hanke 2021-2022
kasvuvauhdissa.fi

OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖ
UNDERSVINGS- OCH KULTURMINISTERIET